

Єднання поколінь

Фото Тараса Волошина

Володимир КАРАЧИНЦЕВ,
поет, дипломат, культуролог

Словник доби. Воля

Воля — це здатність індивідуума чи спільноти приймати усвідомлені рішення, ставити собі ієрархізовані цілі та вчиняти дії для їхньої реалізації. У психології — це психічна функція організму. Йдеться, зокрема, про самоусвідомлення (самовизначення), свідоме мотивування вчинків. Тут передбачаються волеволі зусилля, спрямовані на досягнення мети. Тобто, воля акумулює енергію зусиль на подолання перепон, що дозволяє говорити про самовладання і наполегливість людини. Тоді воля пристоїть імпульсивному, емоційному чину. Натомість виявляє цілеспрямовану діяльність (індивідуальну і спільноту) як таку, що базується на певних морально-етичних принципах і цінностях.

Воля синонімічна до вольності, свободи. Зокрема, свободи волі й свободи вибору. Тема екзистенційного кшталту, але, гадаю, цілком дотична до нашого виборчого контексту.

Отже, думай. Тобто, увімкни (слово, яке не вдавалося навіть вимовити папередніку) мізки. Інший підхід до формування акту вибору — через емоції. А вони можуть працювати (при потребі) на послаблення свободи волі індивідуума. Якщо професійно долучити зомбоящик, скажімо. Переформатування свідомості на основі потрібних (авторам програми, шоу тощо) і тому поширюваних ідеологічних меседжів, морально-етичних принципів і цінностей — *справа фахівців*. Зокрема гібридної війни.

Тож думай. “Де воля спить, її ще й приколешуть” (Л.Костенко).

Легко сказати — думай. Вольність — це й звільнення від влади, зокрема влади розуму. Будь-яка влада трактується як обмеження свободи. Етимологічно, воля — це слово (поняття) з емотивної сфери. Принаймні в більшості європейських мов. Це — *стремління, бажання, прагнення, хотіння*. Понадто в українській спільноті, де слово — важить, де вольність має глибоке коріння. Ба навіть географічно детермінована: степ широкий, поля безкраї, як небо... Дніпро широкий, як море... Є де Духові ширяти...

Тому *незалежність, самостійність, свобода* — поняття ціннісні, вкорінені у колек-

тивну пам'ять українців, архетипні. Їхні обмеження збирають майдани, штовхають беззбройних людей на, здавалося б, ірраціональні вчинки, самопожертву.

Тому в Україні зароджувалися козацтво, Коліївщина, гайдамацтво, опришництво... Вольність аж до анархії. (Ідея повної свободи. Влада — обмеження вольності. Отже, суспільний устрій — без начальників і державних структур як органів примусу). Можливо, Анархії — з великої літери, з чистотою намірів. З радикальним гаслом: “Воля або смерть!” Аж до втрати життя. Або незалежності. Останній раз — сто років тому. Тож легко уявити собі, що історія може повторитися. Дай серцю волю — заведе в неволю.

Тому не випадково *воля* — наскрізно пронизує українську народну творчість і є, можливо, ключовим ціннісним словом поета-бунтаря Тараса Шевченка. У нього: *поле і воля, сила і воля, воля й слава — архетипні усталені сполучення, які визначають національно-ідентитарну картину світу. “В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля.”*

Воля — це душа народу. “*Не вмирає душа наша, Не вмирає воля.*” Воля — це й доля, яка, за українськими віруваннями, означає душу. Тому воля — безсмертна. Якщо воля — доля, то неволя — недоля.

“*Єсть на світі воля, / А хто її має? / Єсть люде на світі — / Сріблом-злотом сяють, / Здається, панують, / А долі не знають, — / Ні долі, ні волі!*” — Чи ж не про наші часи?

“*Затопчу неволю / Босими ногами! / Тоді я веселий, / Тоді я багатий, / Як буде серденько / По волі гуляти!*” — Рецепт достатку і щастя від Шевченка. Можновладцям до снаги? (Питання риторичне).

У семантичному просторі Поета воля набуває антропоморфних рис — вона народжується, гарцює... “*Дніпро широкий — море, степ і степ, ревуть пороги, / І могили-гори, там родилась, гарцювала козацька воля...*” А ще вона: *хиренна, сподівана, цькована, нена-годована і гола, сердешна...* Свята, а “*де нема святої волі, не буде там добра ніколи...*”

У Шевченка *воля* протиставлена антонімічній лексемі *неволя* (вона: *вража, самотня,*

люта...) “*...Страшно впасти у кайдани, умирати в неволі, а ще гірше — спати, спати, і спати на волі.*” Тож він закликає *бухом будити волю, добувати волю, рятувати волю, окропити її вражою кров'ю...* Зверніть увагу на ціннісний вимір кожного поетового слова, кожного рядка! У кожному — правда. Пророча.

“*Борітеся — поборете, вам Бог помагає! За вас правда, за вас сила і воля святая!*” — 22 січня 2014 року саме з цими словами Пророка увійшов у вічність Сергій Нігоян. Вірменин за походженням, Громадянин і Герой України. Перший з Небесної Сотні.

Даруйте, що надміру, може, зосередився на Кобзареві. Вважаю, що генерованих ним смислів замало у наших буднях. Ця виголошеність особливо відчутна зараз, на тлі політичного балагану. Зрозуміло, Майдан — це *бух*! На крайнощі влади. Окроплення кров'ю? Вона й так летіть на сході. За тих, хто разом з захисниками Волі готовий до жертви, і за тих, хто просто спить, спить... За тих, хто по приколу, і за тих, хто завзято свідомі... За тих, хто ледь виживає, і тих, хто тупо наживається... За тих, хто в полоні у ворога, і за тих, хто за мир і дружбу... За тих, хто страждає за правду, і за тих, хто сіє олжу...

Звісно, результат виборів складається з волі кожного. Однак, скажіть-но ширю, чи рівнозначні ці волі за ціннісним змістом, отже, і за вкладом у розбудову незалежної держави? Волі-долі святої. Чи не виглядає цей балаган наругою, святотатством? Лукавством? Лукавством. Тож чи *однаково мені і вам, і тим, кого назвав, і котрих не згадав абзацом вище?*

Втім, Україна є. І це не тільки і не стільки заслуга чи бездіяльність очільників, колективна мудрість штабів і політтехнологів, хитрість льялькарів... Звісно, політична воля державних мужів (якщо вона є) у скеровуванні суспільних процесів є важливим чинником цілеспрямованого поступу. Понадто ж важить воля Творця. Бо Його є Правда.

І ми є. У своїй хаті. І за нас правда, і сила і воля святая! Тож поборемо!

Научаймося мудрості у геніїв. Плекаймо і являймо волю!

Шануймося.

Громадська організація “Молода Просвіта Прикарпаття” разом зі Світовою федерацією українських лемківських об'єднань (СФУЛО) провели симпозіум “Лемківська спадщина. Єднання поколінь”.

Молодь, котра має лемківське коріння або цікавиться культурною спадщиною цієї етнографічної групи, зустрілася з делегатами лемківських товариств зі США, Канади, Польщі та Хорватії.

Вітальне слово виголосили заступник міського голови Івано-Франківська Олександр Левицький, голова СФУЛО Ярослава Галик, голова Фондації дослідження Лемківщини в США Андрій Хомик, голова Івано-Франківської обласної організації Всеукраїнського товариства «Лемківщина» Оксана Данилів. До обговорення долучилися гості з Канади, Польщі, Хорватії. Вони поділилися спогадами, як відроджували та започатковували лемківський рух в Україні та інших країнах світу, розказали як молодь за кордоном цікавиться збереженням своєї лемківської спадщини та закликали до активної співпраці.

Своїми переживаннями та емоціями під час відвідин рідного краю предків поділилися представниці молоді Ульяна Басараб-Ганчак та Наталія Гугіль. Говорили багато і про збереження лемківської спадщини.

“Ми стараємося усіма силами популяризувати такі традиції, як приготування лемківських страв, бісероплетіння, співання аутентичних пісень. Дуже хочемо, аби прикарпатська молодь теж підхопила цю хвилю і підсилила молодіжний лемківський рух”, — сказав голова “Молодої Просвіти Лемківщини” з міста Львова Микола Крупей.

Голова “Молодої Просвіти Прикарпаття” Євгенія Бардяк підсумувала, що на Івано-Франківщині уже сформовано актив молоді та буде найближчим часом зареєстровано молодіжну лемківську організацію, а також продовжуватиметься мережування, яке розпочалося ще минулого року в рамках проекту “Ми — лемки!”.

Вас. інф.

НАСТУПАЛЬНИЙ ПРОМОТОР УКРАЇНСТВА

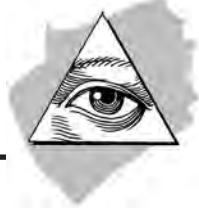

6-7

ПОДРОБИЦІ ШЕВЧЕНКОВОГО ЖИТТЯ

12-13

Катерина МОТРИЧ

Пригадаймо досить зворушливу сценку у талановитому фільмі "Собаче серце": до професора Преображенського прийшла бабуся "по-спомотреть на горящую собачку". Чомусь ця сценка пригадалася, коли почула, як і наша українська бабуся, повержена все-народним чаром, прийшла на виборчу дільницю під час президентських виборів, щоб їй тицьнули пальцем у бюлетені, де значиться прізвище Зеленського, і таки ж подивилася на його портретне зображення та щоб за нього проголосувала.

Надто багато побачив в недалекому своєму майбутньому містик Михайло Булгаков. Він передбачив появу іншого народу. Суспільство, у якому переважаючий загал не лише обожнюватиме "горящих собачок", але й обиратиме їх протягом століття керувати державою. І ми цих "шарікових" надивилися за своє життя донесхочу. Людський загал був доведений до абсурду, тихого божевілья і перед лисим, маленьким та картавим, і перед шестипальком, і перед бровастим. І порівняно недавно вже "проф-фесор" скотився у наше життя прямісінько з терикону у момент, коли виборець покидав шапки, бо не сезон, і він пропоров голим "народним волевиявленням" глибоку борозну у шлаку, "вишел в степь донецкую", зібрав усіх, хто "порожняк не гоніт" і осідлав Україну. "Шарікови і швондери", що ордою посунули з донецьких степів, багато літ "отбірали і делілі" і врешті обібрали її, Єдину, як липку. "Собаче серце" переродилося у вовче.

Загал у своєму одурманенні то засинав, то прокидався. "Катаракту" з його зору знімали ті "хірурги", яких не взяло зачарування. Але вони не могли раніше втрутитися у народну сліпоту, бо "катаракта ще не дозріла". Так чомусь стається, що розумними, а то й геніальними, керують дурисвіти й пройдисвіти з духом хозар, печенігів, половців.

Найдовше у своєму енергетичному полі тримав народи таки ж той, кого Но-страдамус назвав "принцом пекла". Аж 70 біблійних літ, як і Навуходоносор. І рідко хто виривався із цього потопа загальної одержимості. А як виривався, то ставав ізгоєм. Його просто знищували фізично. Людською психікою легко маніпулювати, вона прогинається і коригується, коли на неї чинять тиск вмілі маніпулятори. А на тих, у кого, як писав В. Шукшин, "дві звивини — і ті паралельні", й тиснути не треба. Він вже відтиснутий у момент появи на світ.

Щось подібне сталося, коли наш люд завмер коло зомбашки, в якому відбувалося дійство на позір рядове, а нині, бачимо, — доленосне. Кумир мільйонів заходив то прямо зі сцени Палацу "Україна", то заїжджав на велосипеді у кожну домівку, привітно усміхався, тиснув кожному руку, вносив у дім позитив і хлюпав на кожного "любов'ю" і радістю. І кожен із "шукшинських типажів" відповідав тим самим, а ще обіцяв, що зачудування тим, що входить у нього із телеекрану, переведе у реальне життя. І таки не підвів, виконав обіцяне.

У цього явища також свій, груповий професор Преображенський, що також зробив велике відкриття у неіснуючій науці: з нічого зробити щось. Успішний проект олігархів, помножений на "гібридну війну" проти "найбільшого злочинця України П. Порошенка" телеканалу "1+1". "Генералів і полковників" у цій неоголошеній війні було безліч. Інтернет також вдарив по ньому "градами". Від донецьких степів до херсонських, від Сумщини до Карпат та й по всій соборній, зокрема і в столярному Києві, в кошах дружно й радісно на те відгукнулися. Відлуння ще й досі розносить те голосне

«Гуру в економіці» і

— "бе-е-е!". Точність прицілу — і в десятку! Ось про це нині й балачка.

Булгаков заглянув аж у наш день, майже на сто років вперед. Здавалося, цю сторінку наша Клію вже перегорнула, а, виявляється, вона живуча і здатна самовідроджуватися. Весь шаріковсько-швондерівський "бомонд" рушив керувати державою. Я не хочу образити нікого і знаю, що серед вибраних до найбільшої фракції ВР є розумні, патріотичні і навіть професійні політики і що вони не випадкові там люди. Але таких якось дешиця. Однак є багато тих, що ображають мене, мою державу і тих, кого 25%. Що зухвало й нахабно перейшли межу дозволеного і одягли мантиї "голою королю", і з якоюсь дива зайняли ті місця, які не є їхніми апріорі. Тож це дає й мені право називати речі своїми іменами.

Більшість — сирий і політично сирий, випадковий "матеріал", який "підсушували в лікнепі" в Трускавці. І, може, саме такі комусь і потрібні, бо вже зараз їх ділять, рахують і формують з них групи впливу, за якими — старі брезклі лиця олігархів. Була Верховна Рада, сказали вуста народу, а стала естрадна рада. Безробітні, люди без вищої освіти, патріоти України й патріоти Росії і всяка бідуюча публіка, що вирішила покрасити своє матеріальне становище у досить простий спосіб: натисканням кнопок. І філософія булгаковських героїв збережена — "отобразити і поділити", й інтелектуальні дані багатьох простежуються чітко. Кажуть, що те, що висвітлюють на своїх сайтах "слуги", рясніє граматичними, стилістичними й логічними помилками. Та й сам кумир не вдається до мовної вишуканості, словесної точності сказаного. Ось і недавно гаряче говорив про те, хто має керувати в державі економікою. "Це має бути гуру в економіці" — і кілька разів повторив це збуджено. Подумалося: а, може, "95 квартал" чи "Ліга сміху" мають свій тлумачний словник і слово "гуру" означає не наставник, учитель, а висококласний професіонал? Ось і розрекламований "інтелектуального накалу" "перл": "ми вас сделаєм". Треба розуміти, що це означає — ми вас перемаємо. Чи й "вишуканий" вислів того ж таки лідера — "ні хрена". Мабуть, це таки ж "нічого подібного". "Класний дядька" — хороша людина. "Крутий фахівець" — хороший професіонал. Ну, і хто не захоплений знаменитим "бла-бла-бла", що із "мови слуги" перекладається, як "не треба говорити дурниць". "Будем сперечатися до потєрі пульса" (це дослівно) — гаряче сперечатися. Хтось із команди "слуг" переплутав НАТО із сенатом. Та й багато всякого іншого, чим рясніє послужний список новітніх інтелектуалів-охлократів.

Я зумисне перекладаю оте розрекламоване по всій Україні на білбордах "ми вас зробимо знову" так, як він у "слуг"

звучить, бо таке бахурське словосполучення не в душі української ментальності, української дотепної іскрометної Мови й українського духу. Так мислять й висловлюються лише провінційні пахани босяцтва, а не лідери-державники. Українець скаже: "ми їх провчили", "ми їм носа втерли", "ми їх взули", але не "зробили". Достойних українців таки ж "зробили" не криворізькі пацани-кавеенщики. Та й чії вони діти і чийого роду, нам теж невідомо. Чи нащадки хозар, чи печенігів, чи половців — Бог його знає. Судячи із наступальної агресивної поведінки, як все нищать "до основанья", чинять як ординці. А запорозькі козаки хоч і скакали в гречку неподалік, а до того явно не причетні і на оте "сделали" могли б відповісти так, як і турецькому султану: "у нас сонце сходить, як у вас, поцілуйте в с... нас". А ми ж нащадки козаків!

То кого вони "сделали"? А нас із вами, дорогі українці! І не де-небудь, а на нашій, Богом нам даній, землі! Отаке-то воно "роблять люди людям!" Так таки так, рік темних сил!

Справді, до тих, що увійдуть в новітню нашу історію під "грифом" 254, до "естрадної ради", що будуть нас вчити, як нам жити, варто було б послати не одного "гуру", а добрий десяток.

Перший "гуру" мав би розтлумачити "слугам": що таке держава, для чого її придумало людство, що таке державне управління, що таке парламентсько-президентська республіка. Врешті, що таке ВР, до якої вони зайшли не з парадного боку, і яке їй завдання й призначення. Про написання законів навіть не варт говорити. Закони писатимуть не вони. А у них є інша "історична місія", закодована у кнопках!

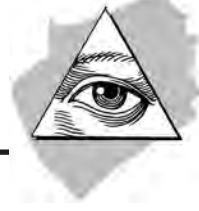
Другий "гуру" познайомив би їх із "найтяжчим, майже каторжним" шматком роботи: таки ж натисканням кнопок. Кілька разів, чи то й десяток раз, протягом робочого дня натискаєш одну з трьох кнопок і протягом місяця витискаєш із все-народної любові досить пристойну собі зарплату. А з часом вона буде, як затонулий корабель моллюсками, обростати сумами. Спочатку всі, як і "попередники" і всі минулі "кровосіси", — "боронь Боже! Та хай Бог милує!", а от з часом "хай Бог милує і не карає за согрішення", а ліва рука нехай забуде, що брала права". Така діалектика... Не плоть винна, як душа задля неї грішиться. І депутат, навіть якщо й сам буде "гуру" і "слуга народу", з часом непомітно перероджується у "кровосіса" цього народу і не зможе поставити знак рівності між цими сумами і "стертою шкірою" на вказівному пальці, яким натискалися ті чудо-кнопки, і бралася "заохочувальна премія". Казка! Це вже продовження телесеріалу "Слуга народу". Пропоную назву: "Ми їх сделаєлі!" Бо такі духи-обібранці запанували під куполом ВР, де сидять обранці, і їх ніхто там не полохає. Знаючи ка-жуть, що надто багато вершителей всенародної долі усіх скликає у змові із бісами і послуговуються через "зв'язкових" чорною магією.

Третій "гуру" продовжує роботу попереднього... Але у третього місяця майже трагічна, можна вважати приречена на провал. Він може автоматично стати пораженцем, бо його "бла-бла-бла" піде на сухі ліси та болота, туди, звідки в Україну приходить влада і куди відходять всі її здохнутки, багатство і т.д. і т.п. І туди ж відходять всі старання, боріння патріотичних сил; вони сходять на пси, туди, де Макара телят не пас, "де сонце не сходить, де півні не піють, де люди не ходять". Йдеться

про те, що третій "гуру" має навчити народних обранців, як не стати обібранцями: як цей народ не обкрадати, не дурити, не обіцяти йому золотих гір і синиці в небі. Як жити на зарплату, періодично згадувати той час, коли був (була) безробітна, які очі в бабусь, коли вони мотлошать коло кас у магазинах свої порожні гаманці, а витрусить звідти нічого не можуть. Якою вселенською печаллю світяться вони у тяжко хворих і приречених дітей, а молоді матері голосом поранили вочевидь просять усіх небайдужих скинутися на їхнє лікування за кордоном. Тож не треба вигадувати собі ніяких надбавок до і так немалих зарплат, бо, мовляв, сьогодні понеділок, важкий день, то це як компенсація. А ось середа, то надбавка, бо ще довгенько до вихідного. А п'ятниця буває й дуже тяжка, буває й тринадцяте число, то взагалі без додаткової суми ніяк. Словом, не скурвитися і не загартисися словами, де ж таки буде "слуга народ (у)".

Симптоми того, що це станеться з багатьма й відразу вже у ці дні, вималюються. Моя добра знайома, хірург, зателефонувала мені і голосом, у якому була тривога і біль, сказала: "Оце дивилася на цих слуг, яких вчать у Трускавці, як нами керувати. Одного із них запитали, яка буде в нього зарплата, він відповів — понад 30 тисяч, каже, малувато! Ще нічого не зробило, а вже йому й мало. А я більш як 50 літ тяжко працювала і не можу дозволити собі при своїй пенсії кілограм абрикос купити". Авжеж, відповіла я своїй стривоженій приятельці-патріотці. Натискання кнопок — це вам не скальпель понад 50 років у руках тримати над хворими людьми. Труд "непосильний", бо у багатьох це "каторжанство" і буде основним. Відповідно до повелінь олігархічного клану. Саме так! А ви, зе-електорат, повірили, що це ви їх завели у ВР. Що це ваш вибір. Ви виконали роль того асфальту, по якому їхні повелителі завели їх туди, де будуть вершитися нові корупційні схеми, про які ви не будете знати. Тож молись на ці "нові обличчя" і на злорадні оскали тих динозаврів, які знову об'їгорили нерозумних хохлів.

Четвертий "гуру" мав би донести до тих, що хочуть в Митний союз, до батюшки царя Путіна, що в українців є той батіг, він дістався їм ще від козаків, що від третього удару ніхто не виживав. Тому російську Думу тривожити не треба і телефонувати більше туди не треба, дякую Вову зайвий раз турбувати також не варт, жодну із його голів, бо в кожній із них клекоче магма "імперського веліччя" та цунамить "космічна місія": куди б його всунути роги, в яку щілину планети заволочити "руській мір", щоб уся Гея дихала погібеллю. Бо ж у демонів є різні призначення. А от у нього — поповнювати ріку людської крові. Він вже у ній пливе, і так і запливе до пекла. А поки ще він на Землі, і Бог відпустив його віжки, знаючи, у яку муку царьок піде. Тож він відкрив його (пекла) філіал і пращое, як і наші "слуги народу" "до втрати пульсу". Та скоро й у нього будуть свої проблеми, і всі сім його голів можуть і не витримати. Лізти туди все одно, що втаскати свою голову в пашеку левові. І якщо хтось із "слуг" дуже цього хоче, то — вольному воля!.. Вони можуть до батюшки царя їхати, але білет в один кінець. Не забувайте, що Іудин гріх падає на весь рід, а зароблені ним 30 срібняків не взяли навіть ті, хто його штовхнув на цей гріх. Їх віддали на "поле крові" — кладовище, де ховали безхатьків. Не забувайте про це!

«академіки» — «слуги народу»

Нехай би той “гуру” показував усім сповідникам “руського міра” ті кадри, де наші волонтери із товариства “Чорний тюльпан” збирають на полі бойовищ останки наших захисників, як ховають у чорні целофанові мішки не просто людські руки, ноги, відірвані голови, а пошматовану, скривавлену Україну, зойк матерів, сльози молодих дружин і невинчаних дів, ховають найкращих, найсвітліших, найсправніших, бо лиха українська доля віддала їх Небу, залишивши всіх нас на поталу юдолі і цьому моторошному волевіявленню рідного народу...

А ще й таке. Колись канал “1+1”, ще коли він не ходив у холуях і так безбожно не ганьбився, показував вражаючий документальний телефільм про Золоте Кільце, передмістя Москви. Як живе народ неподалік столиці. А живе він у бараках-розвалюхах із облупленими, з’їденими грибок стінами. Показали й нещасний, брудний народ, що існує, як сучасний смерд, нічого не відає про таку розкіш, як ванна, душ, відхонок. А нужду справляє у відро — і “у окно”. Тож треба це показувати тим, хто ще й досі прагне “руського міра”, не пізнавши весь його жах і сморід. А якщо це його не лякає, то будь-ласка, як сказав якийсь златоуст часів Майдану Гідності: “Чемодан, вокзал, Росія!”.

Але найбільший захват, просто таки зачудування у цій невеселій комедії викликає склад “нових облич”. І це знову зе-проект. Він заїхав таки ж історичним епохальним велосипедом в народ і, як вмілий продюсер, створив ще один творчий проект на заздрість “95 кварталу”, “Лізі сміху”, “Розсміши коміка”. Цей таки ж найбільш креативний, смішний, всенародний, епохальний, доленосний — і ще який там? Та мовою “слуг” — “зашибись!!!” Він не увійде в історію, а в’їде на “велику”, а історія їхатиме паралельно на іншому, випаде із сідла і вперше в житті обрегочеться. Наслідок у неї буде такий, як і останні тисячу літ, коли її “слава” перероджувалася на “ганьба”. Не перетравить...

Яка яскрава і неповторна (дай Боже), яка різношерста публіка влилася у ВР! Яка всенародна хода відлунює в глибинах землі нашої! Які “спасенні” сили прийшли! Ренесанс! Епоха Водоля! Космічна диверсія! Приземлення літаючої тарілки. Є тамада-шоумен, стоматолог, конюх, няня, вчителька молодших класів, фотограф, друзяки-квартильці, є навіть сталіністи. Але є там і майданівці, волонтери, є патріоти. Ось такі холодні й гарячі “потоки повітря” будуть єднатися під круглим куполом. А це провокує буревії, смерчі. Не таланить тій будівлі на тих, що йдуть в одному напрямку, і ця дорога — в Україну, задля України, в ім’я України.

Як тут не згадати рядки вірша відомого автора, які лягають на нашу реальність: “Кого тут не було! Солоха і Мотроха! Був Опанас і гаспид Солопій! В басолі виграв столітній дід Сивоха. Вив пес Бровко і півя соловій! / Був тут хромий, глухий, сліпий і недоріка. На всі смаки! Всі жлуктять пиво, спотикач, медову. Смішить всіх блазень-поводир; а ріст — півчоловіка. Регоче дурнота — шинкарю, Срулю, наливай нам знову”.

Найбільше зачудування в мене (широ) викликає конюх-депутат — ми з ним одnodумці: інколи краще бути серед коней, ніж серед людей. (Але нашо зрадив таку гарну істоту і проміняв на значно гіршу?) Його роль на цій “арені цирку” чи не найважливіша і найпотрібніша. Та й інші професії в цьому “цирку” знадобляться. Наприклад, тамада-шоумен оголошує, що виступає всенародно люблений (овації, тупання но-

гами почнуться ще до закінчення його тиради), слуга людей і народу взагалі, Кінь Безбородько. А перед цим виходом няня помила його зі знанням справи, бо няня на цьому зуби з’їла. Стоматолог перевіряв його ж такі зуби, вчителька молодших класів порухувала їх, бо по зубах визначають вік. Сталініст пофарбує йому гриву зеленою фарбою, а хвоста таки ж зробить червоним. І всенародно люблений, найславніший кінь соборної, із зеленою гривою і зеленими дзвіночками, гордо й велично ступає на арену цирку. Фотограф це все знімає для наступних поколінь. Дружківквартильці в перших рядах цирку в зелених строях і на узвишші, як королівська родина. І всі 73% по всіх селах і містах плещуть в долоні, кричать, алялюкають, всі до одного в зелених штаних, сорочках, сукнях, навіть плавки, стрінги і ліфчики на “тьолках” зелені. “Прикольно!” “Клас!” І волосся, й лисини пофарбовані зеленою фарбою. А 43 проценти починають заздрити цифрі 73, доводити, що й вони спадкоємці великої слави, і їхні голоси є і в попередній цифрі. І коли б не вони, то чорта б пухлого цей карий Безбородько так поважно й горнороро, так хвацько ступав би по цій арені. І в перших, і в других ейфорія, вигуки “ми їх сделали опять!” Щось на кшталт того, як князь Святослав казав “іду на ви”, а тоді повертався до Києва з перемогою. Чи коли козаки-характерники напускали на ворогів ману і вони рубали один одного, а їм вивжалось, що рубують отих у шароварах і з “оселедцями”. Козаки тоді також могли кричати: “Ото, сучі сини, клятї бусурмани, “ми вас сделали”, що ви про нас по всьому світу “бла-бла-бла” казна що! Що нібито ми розбійники, а не славні запорожці!” Але такого не кричали б, бо були розкішні у словах, почуттях і такою, б-р-р-р, лексикою просто бриддилися б.

Словом, ВР таки ж “сделали”. Залишилося “сделать” ще розумних, професійних, державно спроможних. Он і курси “молодого міністерського бійця” в Трускавці були організували. І обіцяють навіть обійтися без опозиції, а свою власну все-редині “слуг народу” створити і “сперечатися до потереї пульса”. (Варто було б ще й бригаду реаніматорів у ВР завести. Мало що... Може, клініка “Борис” подбає).

Тож без гумору до цієї клоунади не підійдеш і не перетравити. А буде, як у тій веселій пісні, яку почув на Кубані, на мотелі нашого-їхнього гопака: “Той в тин, той в ворота — сидить баба криворотта”. “Баба криворотта” — таки ж вона, Верховна Рада. Це від реготу їй губи звело...

І що ми можемо від них очікувати? Поки що триває “Ліга сміху”, від якої зовсім Україні не смішно. А ми рахуємо їхні помилки, дурниці, підступні вчинки, які вони мало не шодня ліплять у своїх рішеннях і діях, дивимося, як на молодшу ясельну групу, якій треба осилити вищу математику і написати дипломні роботи з економіки і про гравітаційні поля планети в епоху Водоля. І “зебіли” вмовкли, у них все тепер “харашо!” “Пороха” здмухнули, вимагали у всьому, в чому змогли, щоб знав, як вищими цінностями нам баки забивати! Швидко умний, а ми таких не любимо, нам нравиця те, що попроще! Он свого вибрали і свою череду, аж 254 голови молодняка у стійло загнали. Наш легітимний всякими бандерівськими заморочками не балується, йому все патріотичне “бла-бла-бла” до лампочки, йому й Україна, казав у Москві, як “ночная бабочка”, та, що на Окружній стоїть, бо це мовби і його земля, і не його... Але він в доску наш, тошонада!

Тож ті, що їх 73% і 43, ще підштаники не перуть, але підготовчі роботи до цьо-

го йдуть. “Слуги” наступають, напористо і агресивно. Їм давай Україну не частинами, а всю! І вони поки що для спокушених — дорогі “нові обличчя” (в прямому й переносному значенні), а для клану олігархів-ляльководів — ляльки, які вони будуть смикати за мотузочки. А “глядач”, який укотре виявився “правий”, знову буде плескати й шкірити зуби, але вже може й кутні.

І цих “ляльок” не врятує ніякий лікнеп, бо якщо для багатьох освіта й освіченість не була з юних літ у пріоритеті і молодий розум не увібрив той багаж знань, який дається лише юному мозку, то вже нині для багатьох ні “гуру економіки”, ні юриспруденції не допоможуть. Їхній час учнівства минув, хоча й кажуть — вчитися ніколи не пізно. Так то воно так, але навчитися буває пізно. Є процес, а є результат, і це не одне і те ж. Сонний розум важче розбудити, ніж той, який не спав, не проспав свого досвітку, ранку й пообіддя. Проти природи, як кажуть, не...

Що нас і їх чекає? Допускаю свій суб’єктивний прогноз. Вони будуть ділитися, як неблагополучні клітини, відповідно до інтересів тих олігархів, які їх приволочили до ВР. Потім не просто “сперечатися до “потереї пульса”, а банально сваритися, протягувати ті закони, які потрібні їхнім господарям, робити й далі нові дурниці, битися навкулачки. Буде відчутний поділ на патріотів-українців і патріотів-путінців, що організують і тут “п’яту колону”, поділ на професійних і маргіналів-кнопкодавів, на європейськи зорієнтованих і сталіністів зі смурними лицями кагановичів, постишів, путінців. А уста народу скажуть: “Дай Боже, щоб ви побилися, а ми подивилися”. А коли остаточно завалить роботу ВР, їх мітлою виметуть з круглої будівлі і заведуть нових. Діалектика! Не виключено, що серед підмітайлів будуть і ті, що з нерозумної голови повірили у цей неприкаяний, здебільшого, неосвічений натовп 254.

Тож “гуру” для переважно “професорського” збіговиська “слуг народу”, як делегатів від олігархічних кланів, потрібні. А для того, щоб очолити економіку, армію, СБУ, усі міністерства потрібні професіонали, а не шоумени, фотографи, вчителі, друзяки-квартильці та інша потішна, різношерста братія, на яку охоче йшли подивитися й проголосувати і бабусі, і вся “зелень” старої нації, вихована “95 кварталом”, “Лігою сміху” і “Розсміши коміка”. От вони таки зрадили ідеали Майдану і оминули в бюлетенях прізвища професійних, відданих і патріотичних, бо в них “старі обличчя”, і голосували за сучасний “продукт” професора Преображенського. Як казав здавна-давна в таких ситуаціях наш народ: охо-охо! Ой-йо-йо-йой! Ой, лишенько! Трясця їхній матері! Ковінька їм у гузно! Та хай би вас була мати на кропиву вис...ла!..

Мудрі оратори наших днів приписують цьому моторошному явищу якісь вищі критерії — мовляв, людей зрадили і вони висловили свій протест. Та ті, що здатні на такий вибір, не вимірюють своє існування такими цінностями, як “зрада ідеалів Майдану” чи “в ім’я України...” Бо це патріотична лексика, наповнена патріотичною енергетикою. Більшість із них не знають навіть значення цих понять. Для них це таке ж, як для “мудрагелів” значення слова “гуру”. І ті бабусі, що прийшли подивитися і проголосувати за “говорящую”, і ті молодики, юні отроковиці, що лавиною прийшли на виборчі дільниці, і ті немолоді, літні лица, не спотворені інтелектом, не оперують та-

кими поняттями, як “нас зрадили”, “ідеали Майдану”. Просто так “прикольно”, “кльово”, “це буде наш президент, а не отой шибко умний, що випендрюється і кричить “Слава Україні”, базарить про Томос і НАТО. І воше ми за дружбу с Росією”. І не далі! І це майже цитата. Цим наповнений український простір і тест цьому, доказ, що саме такі люди запридили Україну, — загиджені уздовж трас і залізничних колій ліси, переліски, діброви, водойми, отруєні хімікатами ріки, ґрунти, повітря. І за ці боготворимі, осквернені стихії часто мстить четверта стихія — вогонь, куди рагулю зась добратися. Це целофаново-пластикова людність з ментальністю руйначів. Точнісінько так, як вони вигублюють і оскверняють таку прекрасну і розкішну природу, діють як вандалі, точнісінько так вони мислять, відчувають і діють у своєму волевіявленні. Цей народ дуже давно не поєднується із українською природою, із краєм лісів і дібров, ставків і рік, із всім космосом буття, і цей космос волає до Бога, що він зайвий. Совок-осквернитель живе і житиме ще не одне покоління і його просування-пресування, його недостойне життя продиктоване не лише непосильними тарифами, а непосильною для гідного життя поведінкою, мисленням, орієнтуванням на ті “цінності”, які лежать навіть не на асфальті, а під ним. Ось і доказ цьому — таки ж його волевіявлення. В одних ще й досі вібує регіт від “розсміши коміка” та яким дурком його показують квартильці (тут він особливо регоче, “прикольно!”) Багатьох катає по містах і селах на своєму велику Голобородько. А в старіших головах свідомість вище тарифів не піднімається і ненависть до П. Порошенка, “який розвалив армію” (таке до мене кричала сусідка), “почав війну і не хоче її зупиняти, бо наживається на ній”; “при чому тут Путін! Це ж Порошенко туди поліз! Путін тут ні причому!”

І якщо комусь здається, що я даю непатріотичні, образливі оцінки свого народу, то в мене є цілком вмотивована “індульгенція”, бо я наслухалася цього через край, бо не боюся спускатися у нижчі пласти соціуму. Я його чую і бачу в електричках, на провінційних базарах, у переповненому транспорті. Саме його інтелектуальна сліпота і глухота породили лідера держави — для себе і під себе. І це та сторінка нашої історії, яка по своїй ганьбості і мисловитості не має аналогів. “Сліпі поводити для сліпих” — зелена команда молодиків, отруєних ненавистю до України, її землі, яку вони готові продати з молотка, породили отих 254 обранці без освіти, досвіду, елементарного вміння керувати. Свідчить на мою користь і моя бідна, осквернена земля, яку Бог вручав оріям разом із золотим плугом, а вона дісталася “зебілам”, що і собі, і нам одягли на шию ярмо. Тому я викреслила себе, може, й назавжди, з рядів націоналістів і вступила (дуже-дуже давно) в ряди геопатріотів. До знемоги люблячи українські діброви, ставки, ліси, поля, хворі ріки, сади, світ птахів і звірів, навіть хмари і дощі, усі світила понад Україною, і страждаючи, дивлячись, як на все це наступає той, що голосує за “слуг народу”, не усвідомлюючи глибини власної і національної трагедії. Що його недорікувата доля не може бути іншою, і ніякі “слуги” її не змінять, бо і він, і здебільшого вони — єдине ціле, генетична травма нації, невиліковна болячка неповторної землі, всього лиш офірні вівці тих панів-“фермерів”, які звели їм кошару і вже взяли до рук ножиці і ножі...

Далі буде.

Українські діти Башкортостану

Незважаючи на складні політичні стосунки із сусідньою державою, щороку конкурс проводять небайдужі українці республіки Башкортостан (Російська Федерація). Цьогоріч виконавча дирекція Ліги українських меценатів отримала результати XIX Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика з республіки, громадські діячі якої — Володимир Дорошенко (голова РОО РНКЦУБ “Кобзар”), Юлія Сіренко та Максим Пилипак, активно популяризують українську мову та культуру серед населення республіки.

У конкурсі взяли участь Муніципальний бюджетний заклад додаткової освіти “Українська школа” міського округу міста Салавата, Муніципальний бюджетний освітній заклад додаткової освіти “Українська недільна школа “Злагода” міського округу міста Уфи, Муніципальний бюджетний освітній заклад додаткової освіти “Українська недільна школа ім. Т. Г. Шевченка” міського округу міста Уфи, Муніципальний бюджетний освітній заклад “Середня загальноосвітня школа” села Троїцький Благоварського району Республіки Башкортостан.

Загалом маємо 21 учасника, а саме:

- Муніципальний бюджетний заклад додаткової освіти “Українська школа” міського округу, місто Салават Республіки Башкортостан:
 - Учитель української мови — Главінська Катерина Володимирівна
 - Ваченко Ангеліна (3 кл.) — 3 місце
 - Мусін Еміль (4 кл.) — 1 місце
 - Сахібгарєєва Еліна (5 кл.) — 2 місце
 - Юмашева Ульяна (5 кл.) — 3 місце
 - Вахрушина Олександра (5 кл.) — 1 місце
 - Шалангова Дарія (6 кл.) — 2 місце

У Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика від самих його початків беруть участь не тільки українські школярі та студенти, а й представники української діаспори інших країн, котрі вивчають українську мову й посплугуються нею.

Учитель української мови — Загорівська Людмила Сергіївна

Степанов Валерій (3 кл.) — 1 місце

Степанов Віталій (4 кл.) — 2 місце

Талько Сергій (6 кл.) — 1 місце

Колеснікова Катерина (10 кл.) — 1 місце

— Муніципальний бюджетний освітній заклад додаткової освіти “Українська недільна школа “Злагода” міського округу міста Уфа Республіки Башкортостан:

Учитель української мови — Хайрулліна Олена Миколаївна

Ліненко Володимир (3 кл.) — 3 місце

Ліненко Григорій (3 кл.) — 3 місце

Уразова Таїсія (3 кл.) — 3 місце

Хузєєва Міра (3 кл.) — 2 місце

Кийко Вілена (4 кл.) — 2 місце

Коротенко Дарія (4 кл.) — 2 місце

— Муніципальний бюджетний освітній заклад додаткової освіти “Українська недільна школа ім. Т. Г. Шевченка” міського округу міста Уфа Республіки Башкортостан:

Учитель української мови — Семикіна Надія Геннадіївна

Браженко Владислав (3 кл.) — 3 місце

Лобанова Еріка (3 кл.) — 2 місце

Муніципальний бюджетний освітній заклад “Середня загальноосвітня школа” села Троїцький Благоварського району Республіки Башкортостан:

Учитель української мови — Адігмова Тетяна Миколаївна

Терьохін Сергій (3 кл.) — 2 місце

Айвазян Аїда (4 кл.) — 3 місце

Єрьоменко Вікторія (4 кл.) — 3 місце

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Учитель української мови — Семикіна Надія Геннадіївна

Браженко Владислав (3 кл.) — 3 місце

Лобанова Еріка (3 кл.) — 2 місце

Муніципальний бюджетний освітній заклад “Середня загальноосвітня школа” села Троїцький Благоварського району Республіки Башкортостан:

Учитель української мови — Адігмова Тетяна Миколаївна

Терьохін Сергій (3 кл.) — 2 місце

Айвазян Аїда (4 кл.) — 3 місце

Єрьоменко Вікторія (4 кл.) — 3 місце

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

Нині виконавча дирекція готує дипломи та цінні подарунки для учасників, переможців та учителів, котрі підготували призерів XIX мовного марафону в Башкортостані, які буде вручено на початку нового навчального року.

На службі у двох муз

Так, я не помилюся: Іван Лисенко все своє творче життя служив двом музам — літературі та музиці. Поет, літературознавець, журналіст, культуролог, дослідник української музичної культури, енциклопедист, заслужений діяч мистецтв нині зустрічає свій 80-річний ювілей.

Володимир КОРНІЙЧУК

Походить він зі Слобожанщини, з села Черемушна, що на Валківщині, звідки й випурхнув у широкий світ своєї одержимої діяльності. Проїшов він складну й сувору школу життя: працював на Харківському тракторозапаробудівному заводі токарем, закінчив харківський університет, вчителював. Пізніше працював журналістом (журнал “Україна”), редактором столичних видавництв (“Наукова думка”, “Музична Україна”, “Радянська школа”).

А почалося все ще в рідному селі від рідної матері (Ганна Лисенко), народної співачки, добре знаної на Слобожанщині. Це вона прищепила йому любов до народної пісні, яку він з честю проніс через усе життя. Як творча особистість Іван Лисенко починав з віршів. Проїшов добру школу Василя Мисика та Івана Виргана, про яких залишив теплі спогади. Справа йшла до видання першої збірки поезій, але в творче життя молодої людини втрутилася музика, а точніше — вокальне мистецтво. Щаслива доля зводила його з оперним співаком Миколою Манойлом, який веде його у чарівний світ оперного мистецтва, знайомить з його таємницями. Зачарований оперним співом, Іван Лисенко уже як дослідник-академіст починає цікавитися історією вокального мистецтва. І ця робота приводить його до українських дисидентів, які відкривають юнакові очі на чималі таємниці і протиріччя, уперше дізнається про репресії та інші негаразди, які стояли на шляху розвою української культури.

Все це утверджує його в бажанні зробити глибоке дослідження музичної культури, щоб усі ці таємниці донести до людей. Так, ще в Харкові виникає задум про створення “Словника співаків України”. Не знав тоді Іван Лисенко, що цей проєкт дещо зупинить його літературні устремління і розтягнуться на кілька десятиліть.

Він розуміє, що для створення такої праці потрібні не лише солідні бібліотеки і архіви, але й численні контакти з живими людьми, активне листування з видатними особистостями. І він переїздить до Києва (1967).

Усвідомлюючи в собі брак музичної освіти, він навчається в Народній консерваторії (діяла в 1970-х роках при нинішній Музичній академії), бере приватні уроки в піаністки Олени Шипович.

Безперечно, І. Лисенко розумів, що створюючи “Словник співаків України”, він вступає у нерівну боротьбу з тоталітарним режимом, знає, що ціна цього видання буде дуже високою. 24 роки він борювався з видавництвом “Музична Україна”. Було 4 позитивних рецензії на його рукопис, але справа так і не зрушила з місця: не потрібні були тоталітарному режиму українські співаки. Ситуацію врятувало лише проголошення незалежності України.

Але не лише цим виданням займався Іван Лисенко. Він активно друкується в газетах та журналах, публікуючи там матеріали з питань української музичної культури. Невдовзі зближується з композитором Георгієм Майбородою, який сприяє йому в публікаціях статей в

“Українській радянській енциклопедії”. Саме тут уперше було надруковано його статті про забутих і репресованих діячів нашої культури — і навіть тих, хто емігрував за кордон. Але не завжди ситуацію міг рятувати і Г. Майборода. Іван Лисенко потрапляє до списку заборонених авторів. І тоді він друкується в Росії (найчастіше в “Муз. енциклопедії” та Білорусії).

Але Іван Лисенко йде далі. Він упорядковує “Словник музикантів України”, що фактично був першою музичною енциклопедією (реалізувано лише 2005 року). Знаючи, що час не жде, що старші покоління поступово відходять, він створює мемуарну книгу — “Українські співаки у спогадах сучасників” (у 2-х томах, 2003, 2016). Завдяки невтомній роботі упорядника було врятовано численні спогади про українських співаків XIX—XX ст.

А паралельно з цим виданням він працював над фундаментальною працею “Музична культура України” (реалізовано 2008 року), куди увійшли численні спогади про забутих і репресованих діячів української культури, мемуари про музичні організації, великий корпус автобіографій музичних діячів, що становлять тепер неабияку коштовність для дослідників української музичної культури. Звісно, всі ці книги, за винятком хіба що книги про співака Івана Алчевського, не змогли побачити світ за тоталітарного режиму. Лише 1991 рік приніс їм бажану свободу. У 1997 році, після 24-річного перебування в “застінках”, в “Музичній Україні” виходить у світ “Словник співаків України”. Презентація цієї книги, яка відбулася у Національній спілці письменників України, перетворилася у справжнє торжество української культури. Потім один за одним пішли видання Івана Лисенка: “Музики сонячні дзвони” (2004), “Словник музикантів України” (2005), “Музична культура України” (2008) та ін.

Його мемуарна праця “У двобої з епохою” (2010) — унікальний документ нашої історії 2-ї пол. XX ст. Автор зосереджується не лише на основних етапах пройденого шляху, але й подає свої спогади про письменників, композиторів, з якими зводила його непроста доля.

Кілька слів про Івана Лисенка-енциклопедиста. Він є автором 10-ти власних енциклопедій. Диву даєшся: як одна людина могла їх створити! Ось лише перелік цих унікальних видань: “Співаки України” (у 2-х томах, 2011, 2018), “Словник музикантів України” (2005), “Словник українських приватних бібліотек” (2009), “Словник опер” (2014), “Українські співаки Х—XVIII ст.” (2015), “Валківська енциклопедія” (у 4-х томах, 2000, 2006, 2008, 2013), що є першою регіональною енциклопедією в Україні, “Енциклопедія української пісні” (2017), яка засвідчила велику любов його до нашої пісні.

Іван Лисенко — неабиякий патріот своєї Слобожанщини. Крім уже згаданої “Валківської енциклопедії”, він є автором книги “Черемушна” про своє рідне село (2010), яке дало йому неабияку енергію і високі крила для служби рідній культурі.

Тарас СИЛЕНКО, кобзар, заслужений артист України

Навіть якщо сухо-статистично (без епітетів) перерахувати все, що він за цей час зробив, ким став, і чого досягнув, — цей список все одно не буде повним і досконалим. Але цей перелік вже вражатиме своєю величиною і величчю: письменник, історик-дослідник, політик, громадський діяч, журналіст, академік, мистецтвознавець, філософ, лікар, ініціатор, організатор і меценат безлічі добрих справ: щорічних вшанувань в Холодному Яру та інших місцевостях, освячення зброї; встановлення пам’ятників, меморіальних дощок, пошанування вана могил; відшукав і оприлюднив тисячі невідомих імен та біографій; створив цикли багатьох радіопередач та патріотично-пізнавальних фільмів; упорядкував, написав та відредагував більше як півсотні унікальних книжок, які вже стали величезною рідкістю і давно потребують державної програми багатотиражного перевидання... В ідеалі — повного видання творів. Творець і очільник однієї з найдієвіших громадських державницьких організацій — Історичного клубу “Холодний Яр”. Видавець та редактор багатьох газет, зокрема, щомісячника “Незборима нація”. Член Спілки журналістів, Спілки письменників, Спілки кобзарів...

Щедрість його душі безмежна

Роман Коваль удостоєний багатьох премій та нагород різних громадських організацій. Громадських... А коли ж ми з гордістю за нашу державу зможемо сказати, що і державні інституції нарешті визнали його потужний унікальний доробок як фундаментальний для сучасного державотворення? Військової та духовної могутності нашого народу?!

Якби ж наші кандидати в президенти змагалися не за принципом “хто більше пообіцяє”, а “хто більше зробив для України”, — то Роман Коваль заслужено зайняв би чільне місце, і, я впевнений, — вправорів б і з цією місією.

Так чи інакше, державними чи громадськими зусиллями, за сприяння сучасного українського воїнства, — ми ще побачимо експозиції Романа Ковалю в різних краєзнавчих музеях (зокрема рідної, тимчасово окупованої Горлівки).

Вважаю, що рано чи пізно найвища державна премія ім. Т. Шевченка також має бути справедливо вручена Романові Ковалю.

А його книжки мають бути обов’язково офіційно включеними в освітні державні програми.

Можливо, це звучить пафосно і амбіційно; знаю, що і сам п. Роман цього не любить. Але ж визнання і підтримка також надзвичайно потрібні насамперед для підсилення нашої спільної

загальноукраїнської справи!!!

Є море всього, що хотілося б зараз сказати... Але ми навряд чи зможемо повноцінно охопити все те, що п. Роман зробив для України, і все те, за що кожен хотів би йому щиро подякувати.

Лише коли “вийти від зворотного”, і уявити моторошну картину, наскільки б ми були духовно убогішими, якби перед нами зараз був не той Роман Коваль, якого ми знаємо, — а всього лише звичайний хороший лікар чи успішний бізнесмен...

Духовно біднішим, та й зовсім іншим був би і я, і безліч митців, поетів, скульпторів, художників, освітан, політиків... Не відбулися б зараз зйомки художнього фільму “Чорний Ворон”...

Щедрість його душі дійсно безмежна, коли йдеться про людину, яка щось реальне зробила або робить для України. І його прометеївського вогню дійсно вистачає для всіх: від 7-річного козака Михайлика Корженівського до наших легендарних старійшин (Олександра Ромащенко-Карбали, дивізійника Леоніда Мухи, чи Героя України Мирослава Симича)! Той засів, який він зробив у перші 60 літ своєї юності, щедро зійшов на священній українській ниві. Хочу щоб наступні 60 літ зрілості він прожив у омріяній і втвореній ним Україні!

Закінчення. Поч. у ч. 30, 31 за 2019 р.

Засідання 23 вересня

Це останнє засідання з'їзду відкрилось коло 6 год. вечора.

На початку засідання д. О. Діхтярь прочитав невеликого, але гарного і змістовного доклада про утворення народних домів, якого було по скінченні привітано оплесками. Докладчик вкінці подав зборам слідуєчі тези, котрі і були з'їздом затверджені:

1) По змозі в кожному більшому селі, де є товариство “Просвіта”, конче треба утворити народний дім (“Рідну Хату — Просвіта”).

2) Коли є змога, то найняти на час для цієї мети якесь помешкання, або використати помешкання “товариства тверезости”, які тепер уже скасовано правительством.

3) Підготовляти все для того, щоб при першій змозі розпочати будівлю осібногo помешкання народногo дому.

4) Доручити Головній Управі (“Центральному Бюро”) “Просвіти”: а) приступити негайно до утворення фонду народногo дому “Просвіти”; б) утворити архітектурну (будівничу) комісію для вироблення кількох планів з відповідними обрахунками будинків народних домів.

5) “Просвіти” можуть користуватись шкільними будинками за-для своїх просвітних потреб (там, де немає ще закладів — “Рідна Хата — Просвіта”) при умові, щоб це не шкодило шкільній науці.

С. Русова прочитала замість відсутногo д. Біляшевського маленького доклада про утворення музеїв.

Після того генеральний секретар народної освіти І. Стещенко, прощаючись з просвітниками, дякував їх за те, що вони щиро обізвалися на заклик секретарства і численно з'їхалися, щоб порадитись, як спільно провадити велику культурно-національну працю

Просвітянський з'їзд

Скарбник Всеукраїнської Спілки Товариств “Просвіта” Євмен Лукасевич

освіти рідного народу. Вкінці промови І. Стещенко висловив побажання, щоб скоріше дочекатись того часу, коли світло культури заєє не тільки в кожному селі, а і в кожній хаті, в кожній родині.

З'їзд відповів на слова генерального секретаря овацією.

Були також висловлені привітання представниками “Спілки українців-залізничників” та “Української спілки професійних робітників”.

Останнього доклада про дитячі захистки прочитала С. Русова.

По скінченню цього доклада, коли мали приступити до голосування постанов, голова зборів д. Коваленко запросив збори подякувати упорядчичі з'їзду С. Русовій, на що з'їзд відповів ширими оплесками та покликами “слава”, які довго лунали в залі.

Після цього з'їзд приступив до голосування, в наслідок якого ухвалено було слідуєчі постанови:

Загальні постанови

1) Перший Всеукраїнський з'їзд “Просвіти” від широкого серця вітає всі просвітні товариства

і всіх діячів, що досі трудилися і трудяться для освіти, добра та волі народу українського, і висловлює їм велику увагу та славу.

2) З'їзд доручає Головній Управі “Просвіти”: завести звичай викладати велике всеукраїнське свято української “Просвіти” в один з цих днів, — 1 квітня (сосянське свято), 25 лютого, або на третій день Великодня.

3) Вислухавши звіт про те, що окружні суди в Києві, Полтаві, Вінниці та інших містах зрікаються реєструвати українські статуты, вважаючи українську мову на Україні чужою, — з'їзд “Просвіти” постановив рішуче протестувати проти такої зневаги і домагатися, щоб судові справи на Україні підлягали владі Генерального Секретаріату та щоб російське правительство затвердило генеральних секретарів по справах судових, продовольчих, військових, поштово-телеграфних та шляхів.

4) Вважаючи на те, що робота “Просвіти” взагалі має характер державної ваги, з'їзд “Просвіти” визнає, що все листування, як окремих “Просвіт”, так і їх Спілок, повинно пересилатись по пошті безплатно.

5) Вислухавши звіт про делегатів захистки прочитала С. Русова. По скінченню цього доклада, коли мали приступити до голосування постанов, голова зборів д. Коваленко запросив збори подякувати упорядчичі з'їзду С. Русовій, на що з'їзд відповів ширими оплесками та покликами “слава”, які довго лунали в залі.

6) Визнаючи причиною великого політичного, національного та економічного занепаду неграмотності нашого народу, з'їзд “Просвіти” домагається заведення обов'язкової шкільної науки, а всіх своїх членів закликає до завзятої боротьби з неграмотністю через заведення курсів для неграмотних при кожній “Просвіті”.

7) Вважаючи на те, що з усіх шкіл України вийдуть діячі, котрим прийдеється працювати на Україні, з'їзд визнає, що всі школи повинні бути українізовані, з забезпеченням прав національних меншостей.

8) Маючи на увазі, що майже всі селянські з'їзди по Україні ухвалили постанови про негайне увільнення з війська всіх учителів, з'їзд “Просвіти” цілком приєднується до цих постанов і домагається від генерального секретаря народної освіти, щоб він знову зняв це питання, про найскорше повернення всіх учителів з війська.

9) Конче треба подбати про те, щоб австрійці-українці поставлені були в більш відповідне для них становище, а всі заслани галичане повернені на Україну, щоб “Просвіти” могли краще використати їхню інтелігентність та національну свідомість.

Про шкільну та позашкільну освіту

1) Навчання повинно бути обов'язковим, як для хлопців, так і для дівчат, починаючи з восьми років, та безплатним, як в початковій, так і в середній та вищій школі.

2) “Просвіти” повинні подбати про заведення при гімназіях та інших міських школах бурс для незаможних учнів.

3) З'їзд вважає потрібним звернути увагу на поширення навчання малярству по українських початкових школах.

4) Бажано улаштувати по “Просвітах” лекції-концерти, як одну з найпотрібніших форм нешкільної просвітної роботи.

5) При кожній “Рідній Хаті” (народному домі) повинен бути дитячий захисток.

Для підготовки юнацтва до роботи в дитячих захистках треба в Києві та на місцях позаводити курси дошкільного виховання.

6) При народних домах повинні бути заведені клуби-осередки, де б сільська молодь могла найти розвагу після роботи; в цих клубах треба утворити класи рукомесл, малювання, ліпки, співу та музики, через які молодь краще об'єднається для самоосвіти.

7) Бажано використати для позашкільної освіти кінематограф та грамофон.

Про видавничу справу

1) Бажано утворення при всіх губерніяльних “Просвітах” редакційно-видавничих комітетів.

2) Книжки треба видавати популярно-наукового характеру.

3) Губерніяльним “Просвітам” доручити організування на місцях книжних комор для потреб “Просвіт”.

4) Розпочати при участі всіх провінціальних “Просвіт” анкету в видавничій справі.

5) Бажано звернути увагу на найкращу форму викладу та мову в популярних виданнях, а також не вживати дрібногo друку.

Головна Управа

З'їзд обрав Головну Управу Всеукраїнської Спілки Т-в “Просвіта”. До президіума Головної Управи обрано таких осіб: за голову В. Королюва, товаришами Голови М. Синицького та д. Чайківського, секретарями М. Ішуніну та д. Ермоленко і скарбником Є. Лукасевича.

Закриття з'їзду

З'їзд обрав Головну Управу Всеукраїнської Спілки Т-в “Просвіта”. До президіума Головної Управи обрано таких осіб: за голову В. Королюва, товаришами Голови М. Синицького та д. Чайківського, секретарями М. Ішуніну та д. Ермоленко і скарбником Є. Лукасевича. З'їзд обрав Головну Управу Всеукраїнської Спілки Т-в “Просвіта”. До президіума Головної Управи обрано таких осіб: за голову В. Королюва, товаришами Голови М. Синицького та д. Чайківського, секретарями М. Ішуніну та д. Ермоленко і скарбником Є. Лукасевича. З'їзд обрав Головну Управу Всеукраїнської Спілки Т-в “Просвіта”. До президіума Головної Управи обрано таких осіб: за голову В. Королюва, товаришами Голови М. Синицького та д. Чайківського, секретарями М. Ішуніну та д. Ермоленко і скарбником Є. Лукасевича.

З Просвітянського з'їзду

Цей щирий відгук про перший Всеукраїнський з'їзд “Просвіти” від майбутнього голови Головної Управи Всеукраїнської Спілки Т-в “Просвіта” Василя Короліва-Старого побачив світ у газеті “Нова Рада” (№144 від 23 вересня 1917 року) напередодні його обрання керівником Спілки. Можливо, ця публікація посприяла його обранню.

Голова Головної Управи Всеукраїнської Спілки товариств “Просвіта” Василь Королів (Старий)

інші учасники з'їзду, щоб використати ту пораду у себе на місці.

“Просвіта — душа народа” — говорить один з докладчиків; “Коли не матимем культури — не матимем і волі” — говорить другий; “Вся надія наша — не в згоді з російським урядом; не в доброзичливому відношенні наших сусідів до нашого самовизначення, навіть не в озброєній силі, — а в силі нашого розуму, просвітити якого і має наша “Просвіта” — говорить третій.

І тільки один політичний лейтмотив чується у всіх промовців, що прибули “з-за кордону” автономної України — з Катеринославщини, Херсонщини, Кубані, Таврії тощо. Щиру образу вчуваємо в промовах представників цих губерній і рішучу вимогу од пославших їх, аби ті кордони як найскорше було скасовано.

Але ж чується, що ті кордони уже не мають ваги, — бо й там та головна практична робота народної просвіти йде жвавим і певним темпом, — а коли тая робота дасть перші наслідки, — кордони впадуть самі собою, бо підвалин для них не буде в народній несвідомості.

Поки що од представників свідомішого елемента — селян, робітників, учительства, навіть представників духовенства — льється чуле, бадьоре слово. І з нього довідуємося, що в однім місці “Просвіта” організує школи, починаючи од нижчих і до повних гімназій; в других впоряжає читання; в третіх провадить політичну роботу; впливає на громадське життя, дбає про економічний добробут, провадить видавничу (книжкову і газетярську) діяльність; заводить школи для дорослих анальфabetів; ремісничі курси, швальні, організує хори, подорожі...

В деяких місцях утворюються організації такої нової форми, що про них навіть не думалось раніш: виключно дівочі “Просвіти”, де грамотні дівчата вчать неграмотних; організації середнешкільників, що беруться за освіту батьків; організації полонених русинів, що передають здобутку своєї культури нашому народові. Місцями з “Просвітами” в'яжуться організації “вільного козацтва”.

Сила людей з мозолистими руками пристає до цих пер-

ших огнищ національної культури, що так дуже нагадують давні “Братства”. Пристають не тільки свої люде, а навіть чужі (є голова “Просвіти” — єврей, діяльність якого найкраще характеризує докладчик).

Але чимало трапляється й таких елементів, що вживають всіх заходів, аби зашкодити розвитку “Просвіти”. І поміж цими ворогами культури бачимо переважно представників великоруського “братнього” народу, який не з офіціальних верств; а ще більше своїх-таки землячків — югоросів, що дуже часто називають себе навіть українцями.

І коли про це чує з'їзд — не вільно звидусіль зривається обурений вигук “ганьба!” — і наче чорна тінь минулого лягає на світле чоло богині Культури, яка непомітно весь час пробуває на з'їзді...

Хорошими теплими нотами лунає в залі що-далі частіше щирий заклик з села до інтелігенції: ідіть до нас, допоможіть нам у великому ділі народнього відродження! Цей мотив тим більше приємний, що ще так недавно ми бачили в селі зовсім інші настрої.

І справді — велике завдання перед нашими численними інтелігентними силами ставить цей з'їзд. І не вільно вчувається задушевний голос славного небіжчика, батька першої української Київської “Просвіти” Бориса Грінченка, душа якого тут:

— Слава робітникам щирим,
Сором недбалим усім!

Велично звучить йому з повних грудей “Вічна пам'ять”, велично лунає “Заповіт” Тарасів, на честь якого була заснована перша українська “Просвіта”.

І хочеться вірити, що сини України рвуть нещадно і назавжди свої кайдани — кайдани темряви, що були й будуть сильнішими й тяжчими всяких кайданів царизму та політичного гніту.

В. Старий

Матеріали до друку підготував Євген БУКЕТ

Ми не помилимося, сказавши, що найбільш змістовним і цікавим майже зо всіх з'їздів і нарад останнього часу являється Перший Всеукраїнський з'їзд Товариств “Просвіта”, що відбувається нині у Києві.

Цікавий він тим, що на ньому майже не чути політичних питань, які так детально були вже обговорені за останні часи; цікавий тим, що бачимо на ньому справжніх чорноробочих на ниві національній, глибоко-змістовний, — бо виключно займається питаннями практики нашого життя національного. Одрізняється він від інших з'їздів ще й тим, що майже два дні кафедру займають по одному разу все нові й нові промовці — це ті практичні робітники, що принесли на з'їзд свої звітлення, короткі відчити про свою роботу, плани й наміри на будуче, палку надію на кращу долю, котру вони непомітно, по всіх глухих закутках України, невтомно творять, як уміють.

І дивно, що коли на всіх інших з'їздах — такі справоздання здебільшого бувають самою нудною частиною з'їзду, яку приймають тільки так би мовити, по формальному порядку, — тут іменню ці справоздання являються центром роботи з'їзду. Їх слухають з великою цікавістю — і це цілком зрозуміло, бо в промові кожного докладчика чується бадьорий тон, звучить непохитна надія, дається важна й потрібна порада чи вказівка, яку ловлять і нотують

Як чужинці пізнавали бездержавну Україну

Уроки діаспори для сучасних зденационалізованих «слуг народу» та їхніх прихильників

Микола
ТИМОШИК,
доктор фі-
лологічних на-
ук, журналіст

1. Наступальний про- мотор українства — журнал “The Ukraine”

Посольське невігластво з нашим прапором у Брюсселі

За майже 30 літ існування відновленої Української держави її керманічі так і не змогли сформувати потужної, чітко зорієнтованої на україноцентричність інформаційної політики, зосібню зовнішньої. Більше того, навіть із такими труднощами стверджені, здебільше надлюдськими зусиллями громадських інституцій, перші позитивні кроки в цьому напрямку не вмотивовано коригуються, а то й нівелюються.

Підтвердження цьому — шораз гарячіші новинарні рядки з “дипломатичного фронту”. Не встигли, скажімо, улягтися пристрасі в справі компрометації одіозними українськими чиновниками посла США в Україні Марі Йованович, як не на жарт розгорівся скандал довкола міністра закордонних справ Павла Клімкіна: мовляв, порушив субординацію, не те заявив Росії, не погодив із Банковою, зрадив. Невтішні новини зі Страсбурга: нашу делегацію в ПАРЕ нова влада звинуватила в некомпетентності, в невмінні захистити інтереси держави, розбазарюванні державних коштів на п’ятизіркові готелі та ресторани. Відтак штабелями почали повсюдно замінювати дипломатичний український корпус на західному берунку його діяльності.

Справа заміни дипломатів направила перезріла. Отож, потрібна. Та виникає питання: ким замінюють? Звісно: такими ж випускниками найпрестижнішого в країні Інституту міжнародних відносин Шевченкового університету. Але ж давно відомо, що це корупційний вищ, що там навчаються здебільше діти посадовців вищого й найвищого рангу та багатіїв. У цьому легко можна пересвідчитися в час споглядання сили-силенної найпрестижніших і, звісно, найдорожчих марок авто світових брендів, якими зранку до обіду обліплени всі прилеглі вулиці довкола того інституту. За ним не випадково закріпився усталений у народі мовний покруч “КИМО”. Звісно, що в коридорах та аудиторіях того вишу панує російська мова і російська (або малоросійська) ментальність. І те, й те закономірно перекошує згодом у коридори й кабінети дипломатичних установ, де для мажорів-випускників уже підготовлено теплі місечка.

Претензії до рівня патріотичності нашого дипломатичного корпусу неодноразово звучали зі сторінок української, і зарубіжної преси. Наводилася низка фактів, коли такі “дипломати” займалися (та й нині займаються) за кордоном не відстоювання національних інтересів держави, а лобюванням інтересів бізнесових груп пануючих в Україні олігархічних кланів.

У цьому не раз пересвідчувався в час неодноразових зарубіжних відряджень, коли доводилося у службових питаннях спілкуватися з нашими дипломатами. Особливо запам’яталося національне невігластво працівників посольства України в бельгійському Турнауті.

Видавництво “Либідь”, де автор цих рядків наприкінці 90-х років працював головним редактором, отримало від бельгійських колеґ вигідну комерційну пропозицію видрукувати ювілейну книгу-альбом про Тараса Шевченка “Вічний як народ” у знаменитій на весь світ друкарні “Бреполз” містечка Турнаут. Знаменитість цій

Від редакції:

На цю літню пору несподівано зійшлися до купи важливі ювілейні дати із поки що не складеного до сторіччя Української національної революції Календаря Державотворення. Стосуються вони п’ятьох друкованих часописів, які українські патріоти в діаспорі видавали своїм коштом спеціально для чужинців: 100-ліття щомісячника “The Ukraine”, 80-ліття двотижневика “Ukrainian Bulletin”, 75-річчя бюлетеня “The Ukrainian Quarterly”, 70-річчя “ABN-Correspondence” та 65-річчя кварталника — “The Ukrainian Review”.

Направду незвичний часовий збіг у таких ювілеях: виходили ці видання в різних країнах Заходу, засновниками їх ставали різні організації, фінансувалися по-різному, але спільними для всіх були головні цілі редакційної політики: полатати стереотипи західного обивателя у сприйнятті Східної Європи крізь призму Російської імперії, актуалізувати нерозв’язане після поразки Української революції 1917—1921 ро-

друкерні дають два факти. Перший — одна з найстаріших; другий — одна з наймодерніших із точки зору новітніх поліграфічних технологій у Європі.

Одним штрихом зупинюся на факті історичному, оскільки він буде стрижнем у цьому місці розповіді.

Бреполз — то прізвище засновника друкарні, який працював тут ще наприкінці XVIII століття. Був він молодий і підприємливий. Спеціалізувалася друкарня на випуску карт для різних країн і народів, зосібню гральних. Бізнес процвітав, бо не було такої країни в світі, яка б не замовляла в Турнауті для друку свої карти.

Та прийшла на країну біда — сусідь-французи учергове хотіли приєднати до себе бельгійські терени. Молодий друкар припиняє картярське виробництво й швидко організовує випуск листівок із закликком до народу захистити рідну Вітчизну. За переказами, такими листівками за пару днів було густо обклеєно всю Бельгію. Саме це викликало небувалий ентузіазм і сплеск патріотизму в бельгійців, що дало їм змогу швидко прогнати зі своїх земель чужинців. Однак в час короткої окупації Турнаута французи встигли скопили ненависного їм Бреполза й привселюдно стратити на Ратушній площі.

Цій приватній друкарні вже чверть тисячоліття. Десятки разів тут змінювалися власники, технологічні лінії, кордони цехів. Незмінно залишалася лише її назва та портрет патріота-засновника, який вітає кожного перехожого перед шеренгою флаштоків при в’їзді на підприємство.

Кажуть ідея з флаштоків — теж його. Шоразу, коли друкарня починала виконувати замовлення тої чи тої країни, на одному з флаштоків піднімався відповідний прапор. І майорів аж до пори, поки наклад книги не вивозився з цієї території за адресою призначення.

Втім, упродовж двох тижнів мого перебування там (строго за графіком шодня мав підписувати до друку два із майже тридцяти аркушів Шевченкової книги) український прапор так і не замайорів. Першою на це звернула увагу наша небайдужа діаспора. Кілька її представників відразу завітали до керівництва друкарні. Там розвели руками: заздалегідь повідомили українське посольство в Брюсселі, просили передати прапор. Отож, направилися туди й ми. У посольстві поважний клерк не міг приховати обурення: “Какой флаг?! Нету в наліччі. Подумаєш, книгу печатають. Тут дел невпроворот, а они — флаг подавай!”...

Було то 1996 року. Та цей дикунський факт нашої національної ганьби за кордоном не перестав бути типовим, актуальним, промовистим.

ків українське питання, розширити коло нових симпатиків відродження України як самостійної держави з числа іноземних політиків і парламентарів.

Чому про ці англомовні часописи мусять знати не лише сучасні “слуги народу”, а й широкий загал наших співвітчизників?

Які уроки маємо винести із актуальних натежер публікацій цих рідкісних видань, примірників яких годі шукати навіть у найбільших наших книгозбірнях?

Чи має пряий зв’язок нехтування національною історією з почастилими грубими помилками владних сучасників, причетних до формування, мовлячи словами Ліни Костенко, “гуманітарної аури нації”?

Відповіді на ці та інші питання читач віднайде в серії публікацій нашого постійного автора професора Миколи Тимошика на означену вище тему. Матеріалом до них послужили знахідки вченого в архівах та бібліотеках Великої Британії під час недавнього наукового стажування. Нині вміщуємо першу подачу.

Чому сто років тому українські дипломати в Лондоні були не бажаними

По завершенні Першої світової війни Велика Британія все більше стає впливовою в розв’язанні проблем міжнародного характеру. Тому не випадково керівництво новопосталої Української Народної Республіки робило відчайдушні спроби чимскоріше встановити з цією країною дипломатичні відносини.

За архівними даними, перший список посланців УНР у Лондоні складався із 11 чоловік: п’ятеро — у ранзі державних службовців, шестеро — як допоміжний персонал. Дипломатичний корпус був таким: голова мисії — Микола Стаховський, радники Ярослав Олесницький та Маркіян Меленевський, аташе — Леонід Базилевич та Ісидор Шафаренко.

Уже 15 квітня у Копенгагені вийшло перше число “Українського пресового бюро”. Бюлетень цей виходив англійською (“Bulletin from the Ukrainian Press-Bureau”), але частина накладу дублювалася також датською мовою (“Bulletin of det Ukrainske Pres bureau”).

Звідси логічно виглядає та заплутана кількамісячна мандрівка дипломатів із Києва: прибувши до Відня й отримавши від англійського уряду відмову на в’їзд до цієї країни, вони виявили сміливість і наполегливість. Тому попрямували через Стокгольм на Копенгаген. І вже звідти добивалися права на в’їзд до Лондона. Врешті, ті, здавалося б, безнадійні зусилля не виявилися марними.

Цікаво з’ясувати: ким і якими були ці перші українські дипломати? Звідки походили? Який освітній і практичний життєвський багаж містився за їхніми плечима? Яких політичних і національних орієнтирів дотримувалися?

Навіть побіжний аналіз віднайдених у лондонських архівах скупих біографічних даних не залишає сумніву в тому, що перед нами постають непересічні діячі тієї доби. На відміну від здебільшого малограматних, безкультурних, але амбітних і нахабних “кухарок”, які на революційній хвилі заповнювали чиновницькі кабінети різних ланок більшовицької влади, гурт українських державників доби УНР формувався головно з когорти глибоко ерудованих, укорінено інтелігентних і питомо патріотичних особистостей.

Коллективний портрет Української дипломатичної мисії 1919 року в Лондоні із цього боку виглядав просто таки ідеальним. За походженням тут була представлена чи не вся соборна Україна (Наддніпрянина, Волинь, Поділля, Буковина, Галичина). “Зашкалював” рівень освіченості перших українських дипломатів: набуті у престижних європейських університетах дипломи, дисертації, докторські звання, досконале знання чужих мов, любов до своєї української, вірність і відданість національній справі. І ще одна деталь: чи не всі вони раніше співробітничали з різними періодичними друкованими виданнями Наддніпрянської України, Галичини і Європи.

Початок їхньої роботи в Лондоні був означений шаленими спробами офіційних кіл та різних громадських інституцій відразу двох держав — Росії та Польщі — дискредитувати діяльність українців і не дати англійцям можливість скласти неупереджену думку про українське питання.

За таких умов справою честі жменьки патріотично налаштованих українців було чимскоріше налагодити випуск періодичного друкованого органу, якому опоненти

Перші шпальти перших чисел журналу

У такому гурті українська делегація прибула до Лондона на початку травня 1919 року — фактично через чотири місяці після її затвердження. І шлях до британських островів для неї виявився незвичним: Київ — Відень — Стокгольм — Копенгаген — Лондон.

Виникають два запитання: — чому випав складний і дещо хаотичний маршрут? — чому він виявився таким тривалим у часі?

Найголовнішою причиною ускладнень було невизнання мисії офіційним Лондоном і, відповідно, зволання з отриманням дозволу на в’їзд. Натомість, скажімо, Данія від початку прихильно поставилася до “українського питання” на користь позитивного його розв’язання для українців. Більше того, уряд цієї країни створив для дипломатичної мисії УНР у Копенгагені всі умови для розгортання широкої інформаційно-видавничої діяльності, фактично не цензуруючи їхню друковану продукцію.

різних мастей не змоги б перекрити шлях до читача. Головним адресатом нового видання в Лондоні мав стати передусім англomовний читач.

Від середини травня 1919 року Українське пресове бюро в Лондоні офіційно сповістило про місце свого осідку і початок діяльності за такою адресою: 75 Cornwall Gardens, KC4, London, й приступило до випуску першого на британських теренах українського часопису англійською мовою.

“Метою бюлетеня є надання достовірної інформації щодо України”

Бюлетень, як тип видання, найбільше відповідав поставленій українцями меті: оперативний характер публікацій із кількома головними постійними рубриками, під якими вмішуватимуться різноманітні матеріали здебільшого організації-засновника.

Історія відміряла нетривалий часовий вимір існування часопису. Виходив раз на тиждень — від початку липня 1919-го до кінця лютого 1920 року. Число 35 було останнє в історії цього фактично невідомого українознавчого видання, що творилося в Лондоні за надзвичайно складних обставин.

Редакційна програма окреслена коротко, але чітко, в передовій статті першого числа: “Метою бюлетеня, який випускатиме Українське пресове бюро в Лондоні, є надання достовірної інформації щодо України. Цьому сприятиме перебування в Лондоні надзвичайної Української дипломатичної місії, з якою бюро буде тісно співпрацювати”.

Із документів бюро випливає, що за редакційну політику відповідав сам керівник місії Микола Стаховський. За фактом медик, але журналістський досвід набув ще в Києві, коли після революції 1905 року редагував “Боротьбу” — газету українських соціал-демократів.

Зовнішній вигляд за версткою, оформленням службової частини, заголовково-го комплексу справляє враження модерного на ту пору європейського видання. За логотип слугував мальований готичним, так званим гутенбергівським, шрифтом заголовок на всю верхню частину шпальти — “The Ukraine”.

Перше число “The Ukraine” вийшло в світ 5 липня 1919 року.

Важливо наголосити: і це число, і вся підшивка видання є на сьогодні бібліографічною рідкістю. Окрім повного комплексу, яким пощастило користувалися авторів цих рядків у Британській національній бібліотеці, наявність іншого в жодній бібліотеці зарубіжжя, не кажучи вже про українські, встановити не вдалося. З огляду на це, доцільно детальніше охарактеризувати його зміст.

Із чим вийшли на суд британської громади українці того далекого і тривожного 1919 року?

Що головне із свого сокровенного, найбільшого, не раз пережитого хотіли вони сказати чужинцям?

Які теми із цього видання є суголосними нинішнім українським реаліям?

У чому хотіли переконати англійців перші українські журналісти?

На що сподівалися?

Як вони це робили?

Відповіді на ці та інші запитання отримаємо, коли уважно перечитаємо тексти, які творилися майже сто літ тому.

“З’явилася надія, що прагнення української нації до незалежного існування нарешті здійсниться”

Традиційна передова стаття, коротка за обсягом, написана у публіцистичній манері. Для читача-українця, з погляду сьогодення, тут, здається, не сказано нічого особливого. Але для чужинців, які про цей народ фактично нічого не знали, підхід такий був виправданий: про Україну в цьому місці сказати лаконічно і головне. Ось цитата:

“Про Україну мало що відомо в Англії... Однак немає сумніву в тому, що Україна є житницею Європи. Сусіди часто зазирали на неї загарбушеним оком — татари, турки, поляки, а згодом і росіяни. Останні якраз і знищили національне існування України. Ця назва особливо була відома в світі впродовж XVII—XVIII століть, але

завойовники змінили її на “Малоросія”... Ось чому тепер, коли Україна де-факто здобула незалежність і керована власним національним та демократичним урядом, з’явилася надія, що прагнення української нації до незалежного національного існування нарешті здійсниться”.

На першу шпальту під заголовком “Українська делегація в Лондоні” — поширено замітку про початок роботи в столиці Великої Британії Української надзвичайної дипломатичної місії.

Коротко роз’яснюється політика Директорії як уряду демократичного, який підтримує більшість населення України. Головним завданням цього уряду є очистити країну від численних ворогів-займанців — більшовиків, російських революціонерів, поляків і румунів. Вказується найбільша загроза для українців, яка йде від Москви. Звідти в Україну сунуть і більшовики, і шовіністично налаштовані військові армії Денікіна. Обидві ці ворожі українцям сили розглядають Україну винятково як частину російської території. Із західного боку загрозу Україні несуть поляки і румуни. Вони вже окупували Східну Галичину, Буковину і Бессарабію.

Ідеться про плани нового українського уряду після звільнення всієї території України від ворогів, про швидке проведення першочергових реформ: передати землю селянам, установами на заводах і фабриках восьмигодинний робочий день, прийняти нові найголовніші закони.

Цією інформацією спростовувалися поширювані в пресі Великої Британії та інших країн неправдиві чутки про участь українських військ у єврейських погромах. Натомість наголошувалося, що уряд має намір придушити анархію в країні та встановити спокій.

Головною тезою публікації є реалізація чітко окресленого для делегації завдання: добитися офіційного визнання Української республіки від уряду Великої Британії. Наголошується також на необхідності моральної та матеріальної допомоги Україні, чимскорішого налагодження взаємовигідних торговельних зв’язків між двома країнами.

Перше число бюлетеню “The Ukraine” особливе ще й тим, що тут уміщено два рідкісні на сьогодні історичні документи, які засвідчують відчайдушні спроби керівників УНР у критичний момент Української революції просити у світової спільноти захисту від агресивного і переважаючого в силі ворога. Ідеться про повні тексти Ноти голови української делегації на Паризькій мирній конференції в червні 1919 року та Декларації представників країн колишньої Російської імперії.

Нота голови української делегації на Паризькій мирній конференції в червні 1919 року була викликана тим, що в ту пору країни Антанти, будучи під сильним впливом російського інформаційного поля, були близькі до визнання права Росії на українські території. Прориваючи блокаду незнання українських реалій, київська делегація поширила серед учасників конференції в Парижі документ, у якому коротко викладені перші державотворчі кроки УНР та три прохання до світової спільноти.

З державотворчих кроків виділяються такі віхи, осягнені українцями упродовж двох останніх років: постанови нової УНР, об’єднання УНР та ЗУНР, незмінна боротьба трьох українських урядів (Центральної Ради, Гетьманату та Директорії) проти спільного ворога — Росії.

Прохання українців до світової спільноти були такими:

— негайне визнання Української республіки як незалежної держави;

— визнання уряду Директорії як реальної влади в Україні

— моральна підтримка і матеріальна допомога Україні в її боротьбі проти більшовиків та анархії.

Ще одним важливим документом, який зафіксували для історії творці бюлетеню “The Ukraine”, була Декларація представників кількох країн колишньої Російської імперії — Азербайджану, Естонії, Грузії, Латвії, Північно-Кавказької республіки, Білорусії та України. З неї варто навести актуальну і для сьогодення цитату:

“Усі зазначені вище республіки були

Портрет Симона Петлюри на сторінках лондонського часопису “The Ukraine”

утворені й існують завдяки волевиявленню народів цих держав. Конституції цих республік перебувають у стані підготовки. Рішення урядової влади Росії не можуть стосуватися жодної з цих суверенних держав ... тому, що будь-які стосунки між цими державами і Росією можуть існувати лише як між державами рівними в правах, незалежними і суверенними”.

Підкреслюючи актуальність для сьогодення букви і духу цих двох історичних документів, про які український загал знає мало, не можна не зауважити, що це число українського англomовного бюлетеню столітньої давності рясніє цитатами, зміст яких доволі суголосний сучасним реаліям. Особливо в контексті нової російсько-української війни на Сході України.

Ось деякі з них:

“Якби незалежність України була визнана, червону армію було б відкинуто за межі України і українські солдати зробили б усе, щоб відновити мир, спокій і порядок на своїй землі”. (Із звернення до Міжнародної мирової конференції в Парижі).

“Українське селянство бореться за створення в Україні незалежної демократичної республіки. Воно веде священну війну проти загарбників. Під Києвом стоять кілька озброєних селянських отаманських з’єднань: отамана Ангела — 12 тисяч чол.; отамана Батрака — 8 тисяч чол., отамана Соколовського — 10 тисяч чол. ... Армія Петлюри після поразки упродовж більшовиків ефективно з’єдналася із селянськими повстанцями...” (Із замітки “Український наступ”).

Про польську окупацію Галичини

Як свідчить історія, польсько-українські стосунки загострювалися шоразу в переломні для України віхи її поступу на шляху до ствердження своєї незалежності. Біда лиш у тім, що уроки тих непростих стосунків обидві сторони засвоювали та й нині вивчають по-різному.

Польський інформаційний простір видавав заповнений значним масивом наукової, науково-популярної і мемуарної літератури із цієї проблематики. Сотнями й тисячами виданих у різні часи сторінок документів, спогадами сотень і тисяч свідків тих подій, інтерпретованих добрим гуртом дослідників, поляки мають можливість глибоко і всебічно пізнавати ті уроки, робити відповідні висновки.

Що ж до українського боку, то з відомих причин наша історична наука у цьому питанні все ще залишається в боргу перед нацією. Та й сама держава мало що зробила, щоб перші напрацювання небайдужих істориків у достатній кількості були виданими не лише для фахівців, а й пересічних українців.

Тема ця стала особливо дразливою на початку третього тисячоліття, коли, з одного боку, Польща виявилася чи не єдиною найсильнішим адвокатом України у підтримці її європейських прагнень, а з ін-

шого, звідти усе відчутніше стали лунати упереджені, а то й ультимативні заяви щодо нав’язування Україні польської версії окремих складних сторінок історії, як також і вказівки оцінок дій українських національних героїв, якими є, скажімо, Степан Бандера чи Євген Коновець.

З огляду на це, публікації фактично невідомого в Україні і Польщі бюлетеню “The Ukraine”, які готували до друку безпосередні учасники чи свідки тих подій, можуть слугувати новим джерелом інформації із цієї вкрай важливої проблеми.

Умовно поділимо порядок висвітлення цієї теми на такі складові:

— факти утисків поляками українців на Галичині;

— огляди британської та зарубіжної преси щодо порушення прав українців на польських теренах та на Галичині.

Щодо першого напрямку.

Лише перелік заголовків інформаційних повідомлень другого і третього чисел бюлетеню (від 12 та 19 липня 1919 року) вказує на те, що перебіг подій на Галичині в результаті її окупації Польщею набирив шораз гострішого характеру: “Звернення до британського уряду” (з приводу зайняття території Галичини Польською армією, “Протест Української дипломатичної місії щодо стану справ у Галичині”, “Переслідування українців у Галичині”, “Польська і більшовицька сенсація”, “Польське правління в Галичині”, “Українці борються з поляками в Галичині”, “Проти польської окупації”, “Недобросовісна польська пропаганда”, “Жорстокість поляків по відношенню до євреїв”.

Звернемо увагу на низку вмішених на сторінках бюлетеню протестів Української дипломатичної місії в Лондоні з приводу вчинених поляками злочинів проти українців. У таких протестах рясно наводився значний фактичний матеріал, одержаний із місць дипломатичними каналами. Ось деякі факти з протесту дипмісії, опублікованому в числі 2 від 12 липня 1919 року:

— в Стрию поляки ув’язнили всіх священиків, а таких як священики Нижанківський, Пеленський, Лопатинський, Пелех було розстріляно поляками без суду і слідства.

— Священника із Сокаля Демчука, 72 роки, повісили поляки.

— Монастир василіян у Жовкві замінували польські місіонери.

— Багату бібліотеку і цінні реліквії знищено, а монахів арештовано і ув’язнено. Церкву в Денажирі осквернено польськими солдатами.

— У Львові українські богослужби і співи заборонено, так само як і проведення обрядів похорон. Українські католики звернулися за допомогою до Папи Римського.

Поява наступного протесту Дипломатичної місії (від 7 липня), скерованого до міністра закордонних справ Великобританії, була викликана поширеною в польській пресі неправдивою інформацією про те, що польські війська введени на територію Галичини аж до Збруча з метою “врятувати мирне населення Східної Галичини від більшовицьких банд”. Місія заявляє, йдеться в документі, що ніяких більшовиків у Галичині немає. І ніякого більшовицького руху теж. Випадки звірств, цитовані поляками, вигадані і перебільшені. Зрештою, це війна, і йдеться про окремі випадки, за які український уряд не може нести відповідальності.

Цей документ завершується переконливим благанням до британського уряду “вислати в Галичину і в Україну власну комісію, яка безсторонньо встановить на місці істину про реальний стан справ”.

Гостроту цього документа і необхідність невідкладної реакції на ситуацію підсилювало повідомлення зі США, де в середині червня в Нью-Йорку відбулася багатотисячна спільна акція американських українців, литовців, латвійців та естонців проти окупації частини території України та Литви Польщею. Учасники акції надіслали письмове звернення на адресу американського уряду з вимогою визнати незалежність новоутворених на уламках Російської імперії демократичних республік та надати їм політичну і матеріальну підтримку.

Далі буде.

“Світоглядному поняттю “материзна” П. Куліш послідовно надає перевагу перед загальноприйнятим політичним поняттям “батьківщина”.

Олександр ШОКАЛО

“Будьте самостійною силою, а не знаряддям чужої сили;

...всіма має свого царя в голові й свого суддю в серці — їх нехай і слухає”.

П. Куліш

Сіверський родовід і джерельна основа світогляду

Пантелеймон Куліш народився 26 липня (7 серпня за новим стилем) 1819 року в родовому хуторі Гуків біля містечка Вороніж Глухівського повіту Чернігівської губернії (тепер село Гукове Шосткинського району Сумської області) в родині нащадків давніх козацьких родів. Батько, Олександр Ондрійович (Андрійович), був онуком воронізького сотенного отамана Івана Михайловича Куліша й мав давнішим предком січового кошового отамана Куліша. А мати, Катерина Іванівна, донька сотника Івана Гладкого, веде свій родовід од мигородського полковника Матвія Гладкого, який у битві під Берестечком (1651) після втечі Хмельницького з татарами був наказним гетьманом. Хмельницький стратив Гладкого як свого супротивника, бо полковник був незгідний з подвійною антиукраїнською політикою гетьмана — його таємними угодами з Польщею й Московією.

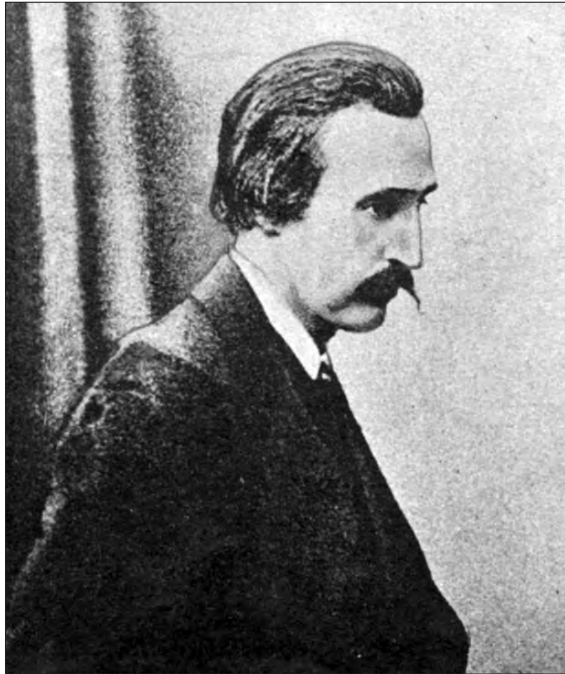
Пантелеймонові батько й мати мали родові аристократичні постави, були дуже вродливі й мудрі. На протигава палкій, суворій батьківській натурі (за цю особливість Кулішів прозивали *Гарячі*), мати мала розважливу, лагідну вдачу. Пантелеймон був у батьків восьмою дитиною; з попередніх дітей лишився живим тільки брат Тимофій, який теж помер маленьким. А від першого батькового шлюбу був брат Микола, старший на 16 років. Пантелеймон зростає у рідномовному середовищі старосвітського хуторського побуту, де люди жили за звичаями народної культури. Тут, у живому культурному середовищі, збереженому з часів Гетьманщини, козаки-хлібороби плекали духовно-господарську традицію прадавньої *Сіверії* (так любовно називав свою *материзну-батьківщину* П. Куліш). Пантелеймонів батько — хлібороб і майстер на всі руки, мав добре господарство й за освіченістю “був серед сусідів *Арістотелем*”. На відміну од високоосвіченого батька, мати була неписьменна, “уміла розмовляти тільки українською мовою й що мала в голові, все те взяла не з книжок, а з живої народної речі. ...Не було кращого голосу ні в кого, як у Кулішевої матері; ніхто не співав таких давніх пісень, як вона. Пісня була в неї не забавкою: вона думала піснями”, — згадував Пантелеймон в автобіографії “Жизнь Куліша”, написаній од другої особи. Усі ці скарби народної пам’яті (старовинні пісні, думи, казки, приказки) від мамі засвоїв син, і вони стали джерельною основою його світогляду, письма, педагогіки, філософії й історіософії, де фундаментальними є архетип *материзни* й ідея святого *материнства*.

Світоглядному поняттю *материзна* П. Куліш послідовно надає перевагу перед загальноприйнятим політичним поняттям *батьківщина* і вбачає в *материнстві* провідну суспільну силу. Він

«Будьте самостійною силою...»

200-ліття Пантелеймона Куліша

Пантелеймон Олександрович Куліш (псевдоніми: Павло Ратай, Панько Хутірний та ін.) — великий український мислитель-енциклопедист, культурно-освітній діяч, який яскраво виявив себе в різноманітних сферах української культури як прозаїк, поет, драматург, перекладач, філософ, історик, історіософ, культуролог, етнолог, фольклорист, мовознавець, літературознавець, літературний критик, публіцист, соціолог, педагог, хуторник, видавець.

переконаний, що тільки чисте материнське серце спроможне народити й виховати оновлену людину. Особливу надію в вихованні нового покоління українців педагог-мислитель покладає на матерів: “І передусім в Україні треба виховати з дівчаток нове покоління матерів, які народять і виховують нове покоління нашого народу. І те нове покоління збудує нове життя”. У своїх педагогічних працях Куліш відстоює первинність родинного виховання: “Ми звикли розуму шукати тільки в школах, а хата — перша наша школа і перше сідало розуму. Хто хоче з своїх дітей діждати собі втіхи, той учи їх ... з самого малечку, вчи тоді це, як вони у тебе немовлятка, та не одними словами, а також і самим ділом... Тільки тому буде праведна користь із шкільної ... науки, хто вийшов із хорошої хати”.

Життєвий шлях

Початкову освіту Пантелеймон отримав удома — від батька й двоюрідної сестри Лесі, а також од дядка Ондрія в церковно-парафіяльній школі. А від матері Пантелеймон засвоїв рідну мову так, що знав її потім так досконало, як ніхто з тогочасних українських письменників з Тарасом Шевченком включно. У 1831 Пантелеймон закінчив два класи Новгород-Сіверського повітового училища і вступив до Новгород-Сіверської гімназії — однієї з найкращих у Російській імперії. У 1836 р. П. Куліш залишив гімназію після п’ятого класу, не довчившись два роки, й пішов працювати домашнім учителем дворянських дітей, канцеляристом Ніжинського фізико-математичного ліцею, аби заробити собі на навчання в Університеті св. Володимира, який відкрили в Києві 1834 року. У 1839 р. П. Куліш вступив до Університету на історико-філологічне відділення філософського факультету, а через рік перейшов на юридичний факультет. У кінці 1840 р. здібного й сумлінного студента відраховали через відсутність підтвердження його дворянського походження. Відтоді П. Куліш здобуває освіту самостійно, вільний від схоластичної гімназійної й університетської науки. З 1841 по 1845 рр. викладав історію, географію й словесність у Луцькому, Київському, Печерському, Київсько-Подільському дворянських училищах та в Рівненській гімназії. У 1845—

1846 працював старшим учителем російської словесності в П’ятій С.-Петербурзькій гімназії та викладав російську мову для студентів-чужородців у С.-Петербурзькому університеті.

У 1846 р. Петербурзька Академія наук, за поданням ректора університету П. О. Плетньова і всупереч сильному спротиву антиукраїнського академічного середовища, ухвалила надати П. Кулішеві, як перспективному молодому вченому, оплачуване наукове відрядження на два з половиною роки до Пруссії, Саксонії, Австрії для вивчення мов, літератур та історії тамтешнього корінного слов’янського населення. Перед поїздкою Пантелеймон провідав батька в хуторі та одружився з Олександром Білозерською (в майбутньому — талановита письменниця Ганна Барвінок); старшим боярином у них на весіллі в родинній садибі Білозерських у Мотронівці був Тарас Шевченко, якого Куліш високо шанував і цим показав “малоросійським панам, що не чини й багатство, а особисту гідність” цінне в людині.

У квітні 1847 р. в Варшаві Пантелеймона Куліша й Василя Білозерського (брата О. Білозерської) заарештували за підозрою в зв’язках з “Кирило-Мефодіївським братством”. Куліш, як і Шевченко, організаційно не належав до “братства”, інспірованого III Відділенням (орган політичного стеження й слідства), але контактував з “братчиками”, засертігаючи їх од усякої псевдополітичної марноти: “Хвалитесь мені словами, — та не матиме сили ваше слово, поки ви не заходитеся коло діла. Ділом вашим нехай була щира праця над освітою нашої себе й інших. Занедайте політику”. Та особливу небезпеку від Кулішевих думок слідчі вбачали в популярному історичному нарисі для дітей старшого віку “Повість об Українском народі” (опубліковано 1846 року в Петербурзі в підлітковому журналі “Звездочка” й окремою книжкою) за антикріпосницький український дух та за утвердження природних прав і політичної волі українського народу. На їхнє переконання “Повість об Українском народі” “могла производити тем больший вред, что сочинена для детей старшего возраста”. Надто небезпечні були в інших його творах “многие дусмысленные места, кои могли поселить в малороссиянах мнение о праве их на отдельное существование от империи”. П. Куліша запроторили в Олексіївський равелін Петропавлівської фортеці, де через місяць він захворів і ще два міся-

ці був в арештантському відділенні військового шпиталю. Звідти його заслали до південної Тули замість північної Вологди з заборною друкуватись, а всі твори вилучили з продажу й бібліотек та знищили. Після трирічного заслання до Тули цар Микола I наприкінці 1850 дозволив П. Кулішеві оселитися й працювати будь-де в імперії, але заборону друкуватися не скасував.

Мріючи “мати незалежний шматок хліба” й бути подаль від “болотньої цивілізації” Петербургу, П. Куліш улітку 1853 придбав землю в козацькому хуторі Заріг біля містечка Оржиця Лубенського повіту на Полтавщині (для цього позичив 500 рублів у П. Плетньова й 400 — в родича). Тут Куліш поставив хату й розгорнув плідну літературну й наукову діяльність: уклав перший том “Записок о Южной Руси”, написав “Записки о жизни Н. В. Гоголя”; звідси їздив у Гоголеву Василівку на прохання матері письменника — для підготовки першого помертвого повного зібрання творів і листів М. Гоголя (за три місяці він власноручно скопіював усі рукописи письменника). У 1857 р. П. Куліш опублікував “Сочинения и письма Н. В. Гоголя” в шести то-

борони в 1905—1914 абетку П. Куліша трохи змінив Борис Грінченко: прибрав церковні літери, додав Г, Є, Ї. Тепер ми користуємося *Грінченковим варіантом Кулішевої абетки*.

У 1864 не тільки через матеріальну скруту, а й через науковий інтерес до польських архівів та бібліотек, П. Куліш подався на державну службу до Варшави, де працював директором департаменту духовних справ та членом комісії з перекладу польських законів. Ті установи було створено після польського повстання 1863 р. з метою широкої русифікації. Працюючи в Польщі, П. Куліш багато зусиль спрямовує на Галичину, “рятуючи галицьку Україну перед польським натиском”, аби “зміцнити там культурно-національну українську течію”, та літературно й матеріально підтримує галицькі видання. Великий подвижник українського відродження опинився в суперечливій ситуації: працюючи в державній структурі, яка провадила русифікацію, він намагався об’єднати патріотичні зусилля наддніпрянських, галицьких та буковинських українських культурних діячів у боротьбі з денационалізацією. Скінчилося тим, що росій-

Ганна Барвінок

мах у щойно заснованому власному видавництві в Петербурзі. Свій гонорар за це видання Куліш уклав у розвиток української видавничої справи — так Гоголева спадщина працювала на українську культуру.

У власному видавництві з друкарнею П. Куліш уперше запровадив український фонетичний правопис (Кулішева абетка) й надрукував ним два томи безцінного джерела з українського народознавства “Записки о Южной Руси” (1856—1857); перший український буквар і читанку “Грамматка” (1857, 1861); перший найповніший Шевченків “Кобзар” (1860) у власній редакції; альманах “Хата” (1860); перший український журнал “Основа” (1861—1862) та інші українські видання. У первинному вигляді Кулішева абетка з 36 літер вживалася з 1856 р. до 1876 р., до заборони Емським указом видавати й друкувати будь-які книжки українською мовою. Після зняття за-

сський уряд, довідавшись про Кулішеву участь у українських справах, зажадав, аби він публічно зрікся цього в пресі. Та П. Куліш категорично відмовився й звільнився з державної служби.

У 1869—1871 роках П. Куліш жив у Львові й Відні, а з 1871 — в Петербурзі. В 1877 р. повернувся в Мотронівку, де зайнявся сільським господарством і письменницькою працею. В 1879 р. П. Куліш видає в Петербурзі унікальну працю “Хуторская философия и удаленная от света поэзия”, яку одразу конфіскували й знищили. (Дивом збереглося з півдесятка примірників. З одного з них я зробив переклад і видав у 2005 році в зібранні раритетних творів “Пантелеймон Куліш. Мое життя”. До того ця праця лишалася маловідомою, найрідкіснішою пам’яткою української філософської й суспільно-політичної думки).

Наприкінці 1881 р. П. Куліш знову їде за кордон, у Галичину, й

намагається заснувати у Львові “Українську друкарню” й політичний журнал — “Нову Основу”. В ту пору П. Куліш орієнтувався на Західну Європу, зокрема на “культурну” Австро-Угорську монархію. Про серйозність Кулішевих планів, які він прагнув здійснити в Австро-Угорщині, свідчить його вихід з російського підданства й підготовка до прийняття австрійського. Та зіткнувшись з лукавством тамтешніх культуртрегерів і чиновників, розчарований Куліш повернувся у квітні 1883 р. в Мотронівку, де земляки одразу обрали його почесним мировим суддею. Але місцева борзнянська поліція спершу видала позбавленому російського підданства Кулішеві посвідчення на право проживати в Російській імперії, а потім з веління вищого начальства відбрала те посвідчення і встановила над Кулішем пильний нагляд — “личний надзор”. Тільки через два роки чернігівський губернатор дозволив борзнянському справникові повернути посвідчення на право проживання, а російське підданство формально повернули тільки в 1891 році.

Після тієї невдалої галицької місії Пантелеймон Олександрович безвиїздно живе в Мотронівці, в старому будинку Білозерських. Та наприкінці 1885 р. в хуторі сталася пожежа — згоріли будинок і всі господарські будівлі. Але найбільша втрата — у вогні загинула бібліотека, яку Куліш збирав ціною всього свого дбання, й багато рукописів. Підпал учинив переселенець із Сибіру “лях-орендар Заленський”, який орендував у Куліша більшу частину садиби й 50 десятин землі та загодо застрахував “у три дорожці” збіжжя, обмолотив і продав зерно, а за спал отримав добрячий зиск. Коли взяти до уваги, що спільниками орендаря-паля були нотарі “русак Суворов і поляк Богусевич” та адвокат “тамбувець Окуньков”, то все нагадує спецоперацію імперських служб зі знищення українського осідку Куліша. Після того руйніцтва родового гнізда Білозерських Куліш перейменував Мотронівку на Ганину Пустинь. Три роки вони з дружиною жили в єдиній уцілій після пожежі коморі, обладнавши її під житло, а потім поставили невелику, на чотири кімнати, хату. У цій хаті й прожив Пантелеймон Олександрович свої останні чотири роки на сім світі.

З властивим йому завзяттям Гарячий Куліш заходився коло літературної й наукової праці: на основі віщого після пожежі уклав поетичну збірку “Хуторні недогарки”, працював над відновленням втраченого в пожежі перекладу Біблії (встиг удруге перекласти три чверті, завершили переклад І. Пулюй та І. Нечуй-Левицький). До останнього дбав про українську періодику: прибуток від збірки “Дзвін”, що вийшла в Женеві 1893 р., віддав на видання галицького журналу “Народ” (редактори І. Франко й М. Павлик) та першої на Наддніпрянщині україномовної газети “Хлібороб”.

В останні роки П. Куліш зосередився також на перекладах з інших мов, аби вивести рідну мову на світові обшари й утвердити її як рівну серед вільних. Перекладацька праця П. Куліша як неперевершеного знавця української мови й високомистецького інтер-

претатора з європейських мов належним чином не поцінована, а він по суті — основоположник української перекладацької школи, яскравим виявом якої стала його Шекспіріана (переклав 13 драм із запланованих 27).

У природному хутірському середовищі, майже забуті безпам’ятним громадянством, доживали віку двоє умиротворених просвітлених людей — Пантелеймон Олександрович та Олександра Михайлівна Куліші.

У січні 1897 року подружжя Кулішів відсвяткувало своє золоте весілля. А невдовзі Пантелеймон Олександрович застудився в холодній хаті й захворів на запалення легенів...

Відійшов Пантелеймон Куліш із цього світу 2 лютого (14 за старим стилем), на Стрітіння, 1897 року в хуторі Мотронівка, де він жив найвільніше й працював найплідніше. Прах поховали, за козацьким звичаєм, у виплеканому самим Кулішем саду й заповіданому ним місці.

Духовна спадщина

Пантелеймон Куліш — батько українського історичного роману й один з фундаторів російської історичної романтики: свою знамениту “Чорну раду” видав у російському (1843—1846) та українському (1857) варіантах. У “Чорній раді” Куліш уперше розкрив тодішню (й нинішню) технологію охлократії: показав мічену кольоровими знаменами партійну належність, підкуп одних, підпоювання інших, обіцянки, залякування, а також застеріг од бунту безтямною маси: “Біда, як велика сила деспотства та викличе велику силу рабства”.

П. Куліш заклав основи української історіософії в працях: “Повість об Українском народі” (1846), “Історія возсоединенія Руси” (1874—1877), “Хуторская философия и удаленная от света поэзия” (1979), “Отпадение Малоросии от Польши” (1888—1889).

Високий літературний талант П. Куліш виявив у поезіях, віршованих драмах, поемах, оповіданнях, повістях. За справедливим визначенням І. Франка, П. Куліш — перший “справді національний письменник український”, який у плеяді українських літературних корифеїв був “першорядною зіркою”.

Як мислитель, П. Куліш створив оригінальну філософську систему й назвав її хутірська філософія чи філософія природи. Народжена з його власного культурного селянського життя, хутірська філософія стала символом української національної ідеї — життєвої програми людини й народу. Свою практичну філософію П. Куліш започаткував у публіцистиці “Листи з хутора” (1861), а сконцентрував у праці “Хуторская философия и удаленная от света поэзия” (1879). Тут мислитель розкрив “чужоїдну” суть “держави в державі”, керованої колонізаторами й лихварями, та передбачив долю свого вчення, що його “вбиватимуть самим ігноруванням, не проливши навіть краплі чорнила на спотворення суті творів”. З одного боку Кулішеві хутірській філософії чинила жорстокий опір офіційна ідеологія Російської імперії, яка нарекла його ідеологом українського націоналізму. Більшовики продовжили ту імперську тенденцію та обізвавши першорядного мислителя ідеологом хуторянства й

українського буржуазного націоналізму. А з інших сторін на хутірську філософію накинута зайшла й доморошені осквернителі — прогресисти-космополіти й демоліберали, які споганили Кулішеву хутірську філософію ідеологічною лайкою — “українське хуторянство”, а багатовікову традицію української аграрної культури оголосили хутірною — відсталою. Кулішеве хуторянство — не маргінес українського життя, як намагається й досі його глумачити космополітична “ледача інтелігенція”. По суті, Кулішева хутірська філософія — це питома українська філософія кордоцентризму, філософія серця, що яскраво виявилася в духовній практиці Григорія Сковороди й філософській теорії Памфіла Юркевича. Отже, П. Куліш поновив у пам’яті свого народу традицію життя за природно-моральним законом внутрішньої волі людини. Після Г. Сковороди П. Куліш розвинув етнокультурну світоглядну основу українського екзистенціалізму й став провісником європейського екзистенціалізму. Він надав цій новітній філософії життя індивідуальної й суспільної дієвості, яку живить воля людського духу — мірило самостійної сили людини й народу: “Будьте самостійною силою, а не знаряддям чужої сили”. Особливість Кулішевої української екзистенційної концепції в тому, що в ній передбачається не тільки воля духу людської особистості, а також воля духу “збірної особи Українського народу”: “Духа не уашишайте! Не гасімо його самі в собі; тоді ніхто його не вгасить і в нашому народові”; “Український народ зазначається між народами тим, що дух його не терпить каст, що підклоняєсь він добродію під один громадський суд, і громаду вважає за єдиний розумний образ життя політичного”. Так П. Куліш розкриває суть українського народовладдя.

П. Куліш перший провістив необхідність суспільної самоорганізації волею національного духу “збірної особи Українського народу”. А Іван Франко на цій ідейній засаді розвинув концепцію культурно-політичного визрівання народу: “Перед українською інтелігенцією відкривається тепер... величезна, дійова задача — витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона не йшла...”

Секрет життєвості Кулішевого морального світогляду — в його високому духовному ідеалізмі й глибокій правдивості: “Якби я знав, що я неправий, то зразу спалив би свої папери й поламав перо, а оскільки правих людей не бачу, то краще один залишусь із своєю Правдою, аніж пристану до “стовустого непорозуміння”. Досі своєчасним лишається Кулішеве одкровення в “Кришанці Русинам і Полякам на Великдень 1882 року”: “Правда з Неправдою ходять поміж миром обнявшись, і найлуччі люде віку свого помиляються, котору з них як звати”.

Ясність Кулішевого правдивого мислення являється то осяйним грозовим зблиском, що розтинає затхлість забуття й замивання, то живодайним сонячним світлом, що звільняє людей од мороку невігластва.

Проблеми Гоголя чи науковців?..

17 квітня 1979 року в Ніжині відбулася перша всесоюзна конференція, присвячена М. Гоголю. На той час про нього говорили мало. Однак зібралося близько 150 учених із багатьох союзних і автономних республік, Москви, Ленінграда, Баку, Ташкента, Вітебська, Мозиря, Чебоксар та ін.

Відтоді минуло сорок років. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя розпочав роботу вже XIV міжнародна наукова конференція “Микола Гоголь і сучасний художній контекст”.

Дарія БОБРИК

Олександр Володимирович Мельничук, проректор з наукової роботи та міжнародних зв’язків НДУ імені М. Гоголя, стверджує, що наш виш уже давно зарекомендував себе як осередок гоголезнавства. М. Гоголем цікавляться навіть у Японії.

У Ніжинському державному університеті активно досліджують творчий спадок Гоголя, є низка робіт, присвячених його генію. Це П. В. Михед: “Микола Гоголь між Україною й Росією: до історії буття в канонах культури”; “Розвінчання Гоголя, або Поп-наука в дії”, “Пізній Гоголь і бароко: українсько-російський контекст”; О. Г. Ковальчук “Гоголь: буття і страх”; Г. В. Самойленко: “Повість Миколи Гоголя “Тарас Бульба” в українському текстологічному, соціологічному та мистецькому вимірах”; Н. М. Жаркевич: “Вечера на хуторі близ Диканьки” і проблема національної ментальності М. Гоголя (на матеріалі російських і українських літературознавчих досліджень 1990—2000 рр.)”; К. П. Ісаєнко: “Микола Гоголь і Пантелеймон Куліш: два українські світи”; І. О. Стрєбкова: “Проблеми порівняльного аналізу стилю Тодося Осьмачки і Миколи Гоголя: типологічний і індивідуальний вимір”.

Деякі аспекти творчості Гоголя ще й досі викликають дискусії, виникає контрверсійність. А національне питання стало, мабуть, уже “вічною проблемою” наукових розвідок про Миколу Васильовича.

Чи був Гоголь прагматиком, обираючи вигідну на той час російську? Чи можна назвати Миколу Васильовича бікультурним письменником? Це вже питання для гоголезнавців.

На думку доктора філологічних наук, професора Олександра Киченка, Гоголь ще й досі залишається нерозгаданим. За природою своєї творчості він чужий російській літературі. Ще на початку XX ст. В. Перетц стверджував: “Дивне нерозуміння Гоголя можна пояснити, як нам здається, лише одним: за природою свого духу і творчості він був чужий великоруській літературі”. О. С. Киченко доводить, що Микола Васильович завершує добу українського бароко. Його творчості не притаманний реалізм у канонічному розумінні. Ідіюстий Гоголь — це радше синкретизм фольклорних, середньовічних та символістських мотивів. В основі тексту лежить моделювання дійсності, під час цього автор часто послуговується прийомом “дзеркала”. У ранніх втрах Гоголя історія міфологічно інтерпретована, наявні вічні колізії. Він не бачить потенціалу України, героїзм у нього асоціюється винятково з минулим.

Леся Генералюк здійснила компаративне дослідження. Вона стверджує, що і Шевченко, і Гоголь створюють візуальний міф про Україну. Однак у кожного

Леся Генералюк та Людмила Тарнашинська

своя мальовнича Україна, автори керуються відмінними світоглядними установками. У письменників різні моделі побудови дійсності: Шевченко виражає ідею через видиме, для Гоголя першорядною є форма, вражаючий ефект. Для Шевченка Україна — давня Аркадія. Натомість Гоголь зображає її максимально спрощено, навіть шаблонно, відчувається штучність. Лялькові личка, будинки нагадують декорації. Складається враження, що національний світ перебуває на межі вимирання. Щодо характерів героїв, то в Гоголя це лінійні статисти, Шевченко натомість демонструє еволюційні зміни. Генералюк стверджує, що Микола Васильович створює кітчевий міф про Україну, трансформований у шароварщину. Дослідниця висуває гіпотезу: Шевченко почав писати російською, щоб створити альтернативний гоголівському міф про Україну.

Знаний гоголезнавець Павло Михед зауважує, що в дискусіях навколо творчості Гоголя часто поза увагою залишається художній феномен письменника, зокрема коли акцент роблять на національному. Він називає творчість Гоголя енциклопедією буття.

Цікавою була розвідка Михеда “Ще про смерть Гоголя”. Смерть можна розглядати як культурно-історичний феномен, у випадку Миколи Васильовича її називають елементом творчого процесу. Від народження для цього письменника була актуальною тема вигнання. Він був переконаний у своїй унікальності (мати Гоголя після смерті первістків дала обітницю Миколі Чудотворцю), звідси віра у зв’язок із Богом. На думку письменника, він за допомогою слів творить новий світ і чинить, як Творець.

Людмила Тарнашинська дослідила Гоголя як розвідника людських душ. У своїх творах письменник руйнує канонічні уявлення, він показує деструкцію тіла та анатомію душі. Гоголь намагався збагнути сутність людини, стверджував, що істина — серце.

Письменник Юрій Андрухович зауважує: “Справжній Гоголь більший від усього, що про нього сказано й написано. Тому він понад усіма битвами, що за нього і в ім’я його провадилися та провадяться, понад усією чорнильною й навіть реальною кров’ю”.

Адам Міцкевич — будівничий вільної Європи

Дмитро ПАВЛИЧКО

Епіграфом до життя і творчості Адама Міцкевича могли б служити два рядки з його вірша, присвяченого одному з наймудріших демократичних польських політиків і мислителів початку XIX ст. Йоахиму Лелевелю:

*A tam, gdzie sie obrucisz, z kazdej wydasz stopy.
Zes znad Niemna, zes Polak, mieszkaniac Europa*

З кожного слова Міцкевича, з кожного його страждання, з кожної його дороги й оселі в Росії, Україні, Німеччині, Франції, Італії, Швейцарії, Туреччині, з кожного його пориву до оборони й визволення рідної польської нації вириває та ж правда: він — родом з Литви, він — поляк, він — мешканець Європи.

Мабуть, перше зерно, з якого вродилась і виросла туга Міцкевича за Європою як символом свободи, впало в його серце тоді, коли він, чотирнадцятилітній хлопець, бачив армію Наполеона, що йшла на Москву через його сирій Новогрудек, і пов'язував з блискітливими жовнірами французького імператора визволення своєї нещасливої вітчизни. Розчарування надійшло дуже скоро, але воно не могло зменшити в душі поета потягу до Європи. Навпаки, чим печальнішою ставала Європа після перемоги Троїстого союзу родовитих монархів над володарем, народженим революцією, тим більше Міцкевич любив її, пізнавав її культурні багатства і прагнув до неї.

Філомати, члени таємного студентського товариства, одним з організаторів якого він був, хоч нібито лише як етичні правила для свого кола, та все ж сповідували лозунги Великої французької революції: “Воля, рівність, братерство!” Ці ідеї оберталися в його поетичне натхнення, в його поклик до молодості “обити землю руками”, зібрати дух людяності в “спільне багаття”. І виступ декабристів, серед яких були його друзі Рилєєв і Бестужев-Марлінський, він сприйняв як непереборну дію революційної Європи, як радісні для нього тріщини в гранітних фундаментах російського деспотизму.

Звичайно, як тільки він зіткнувся з міщанською, заскорузлою, егоїстичною реальністю життя в Парижі, як тільки з творця в уявному домі європейської культури обернувся в пасажера французьких диліжансів, Міцкевич мусив пережити нові розчарування, які, однак, не захитали його європейської демократичності й закоханості у Францію. В його “Книзі польського пілігримства” дуже легко назбирати немало антиєвропейських висловлювань, але неможливо довести, що польський геній був усього-на-всього предтечею Достоевського і нічого, крім покритого мохом цвинтарного каміння, в Європі не спостеріг.

Як же ті оклики Міцкевича, звернені до Європи, нагадують наші вчорашні та й сьогоднішні застережливі звертання, повні несупокую й тривоги. Міцкевич ганьбив уряди Західної Європи, які загравали з Росією, визнаючи її незаконне право тримати під своєю кормигою Польщу, Україну, Литву, Білорусію, Латвію, Естонію, Фінляндію та ще й завойовувати нові території на Кавказі і в Середній Азії. Міцкевич порівнював Європу з містом, до якого підкрадається вогонь російського імперського поневолення, а те місто, писав він, спить, не встає, хоч обгорілі в пожежі поляки б'ють на сполох. Через те, що надія на Європу була єдиною і незмінною втіхою душі Міцкевича, він гнівався на фальшивих європейських політиків, у яких даремно було допитуватись допомоги під'яремній і поділеній між вінченосцями Польщі. В гніві поет доходив до самозгубного заперечення мало не всіх європейських цінностей. Ідея Європи була в нього злита з ідеєю Вітчизни. І так само, як хотів він підняти польський народ на боротьбу за волю, орієнтуючись насамперед на найбільшню шляхту, а не на заможну аристократію, що вірно служила престолом поневолення, так само хотів він демократични-

ми проповідями підняти до гідного життя розтоптану чоботями російських та австрійських солдатів післянаполеонівську Європу. Польщі він прагнув дати європейську надію, а Європі — дух польського непокороного протистояння московській імперській загрозі.

З Європою Міцкевич, який в деякі періоди свого життя ставав містиком, фанатичним католиком, повівся так же, як з Богом, якого в своїй геніальній “Імпровізації” називає “тираном” за те, що на світі нема справедливості, а Польща — в кайда-нах.

*Тепер душа моя вся втілена в отчизні;
Вона життя моє й дихання,
Вітчизна, я — єство єдине,
Зовусь мільйоном я, бо за мільйони ближніх
Люблю я і терплю страждання.
Дивлюсь на рідну батьківщину,
Як син той на отця, прикутого до плахи,
Я чую біль свого народу,
Я мати в лоні біль свого вчуває плоду,
В безумстві мучусь я, ти ж мудро і
без страху*

*Керуєш в славі,
В суді — ласкавий,
І суд твій, кажуть, правий!*
“Імпровізація”, до речі, в перекладі Бориса Тена, дає уявлення, яким був пошевченківськи нестримний і страшний гнів Міцкевича на Всевишнього за постійне мовчання, за потурання силі, а не мудрості, підлоті, а не любові.

А проте можемо навести немало слів і молитов, що їх написав Міцкевич, звертаючись до Господа як до єдиної, незрадливої, всемогутньої правди, котра керує людьми і світом. Шевченко і Міцкевич споріднені не лише тими подібностями, що їх легко знайти в тексті, але насамперед одержимою, самознищувальною, мученицькою любов'ю до Батьківщини.

Є велика подібність між ними і в тому християнстві, який вони — кожен по-своєму — проповідували. Отож, коли 15 березня 1849 року в Парижі з'явилося перше число всеєвропейської демократичної газети “Трибуна народів”, Міцкевич у вступній статті проголошував Велику французьку революцію “спадкоємицею християнства”, вкладаючи в своє поняття Європи велику християнську місію справедливого оновлення світу.

Бути європейцем для Міцкевича означало не падати ниць перед євро-

пейськими звичаями й авторитетами, а привносити в європейську свідомість жертовну велич і духовний неспокій підкорених російською тиранією народів і насамперед польського народу.

Це прямо стосується наших днів, історичної ситуації кінця XX ст.

Як центральноевропейська держава за географією, Україна ставить перед собою мету стати такою ж за економікою, політикою, культурою. Якщо навіть століття буде потрібне для цього, то його треба пройти, не впавши, не відступивши від рокованої цілі. Якщо навіть доведеться — не дай, Боже! — цю мету боронити зброєю, нічого не поробиш. Є історія, яка вчила наших противників, що, перемагаючи, вони програвали, але є невмируща легенда УПА, що не дасть нам бути Валленродами і вести подвійне життя — одне для себе, а друге для тих, що за нами стежать. Як це було за тоталітарних часів. Якщо навіть відштовхуватиме нас Європа, гадаючи, що за нашу неволю можна вторгувати собі спокій і свободу, ми, як Міцкевич, переборюватимемо європейську байдужість, обмеженість і короткозорість ініціативними ідеями нашої культури і боротьби, нашої національної тривалості і невмирущості.

Ілущі з Петербурга до Одеси в лютому 1825 року, Міцкевич побував у Києві. Я не втрачаю надії, що наші історики ще скажуть якесь хоч мале, але точне слово про київський тиждень автора “Пана Тадеуша”. Адже мусив він перепочити з дороги і напевно хотів оглянути київські храми. У Стеблеві, в маєтку Головинських, Міцкевич зупинявся, жив деякий час, можливо, як стверджує Григорій Вервес, приїжджав туди з Одеси, бо ж залишилась чудова згадка в його епопеї.

*I tam na Ukrainie, czy sie sie dotad wznosi
Przed Holowinskiach domem, nad brzegami Rosi
Lipa tak rozrozniona ze pod jej cieniami
Stu mlodziencow, sto panien szlo w taniec parami?*

Міцкевич особисто знався з Пушкіним і Рилєєвим, з Пого і Бальзаком, з Жорж Санд і Беранже, та для нас найважливіше те, що Тарас Шевченко через Миколу Савича, свого друга з Кирило-Мефодіївського братства, передав Міцкевичу до Парижа свою поему “Кавказ”.

Завдяки титанічній перекладацькій праці Максима Рильського головні твори Міцкевича знайшли своє життя в українській мові. Та все ж таки треба нам ще немало зробити, щоб майбутні видання поета українською мовою доповнити речами, що були позабуті або й заборонені за радянських часів.

Міцкевич для нас, особливо тепер, ко-

ли ми стали державною нацією і завдяки цьому маємо можливість стати громадянами Європи, може подати немало уроків мужності й мудрості, а понад усе — науку свого складного, великого й трагічного життя, яке обернуло сина бідного шляхтича з найвіддаленішої литовсько-білоруської провінції в пророка і світоча нової, демократичної, об'єднаної Європи.

Узагальнений образ Міцкевича, який народився на хуторі біля Новогрудка, а помер у Константинополі, чи не найкраще змалював Леопольд Стаф у поезії, що її колись переклав я, дивуючись, як можна багато сказати в чотирьох строфах.

*Того не вибити в граніті,
Не відтворити в бронзі й сталі,
Як він страждав на цьому світі:
Ніхто не кличе, їдьмо далі!*

*Знайти його в словесних вершах? —
Позбудься думки оцієї.
Нема його в баладах перших,
Нема в останній епопеї.*

*Нема в Лозанні, де стрімчизну
Коліше порух вод загуслих,
Де, думаючи про вітчизну,
Він бився в шарлатанських гуслах.*

*Він весь із онімлілим смутком,
З печаллю, що навіть заснула, —
Поміж сіреньким Новогрудком
І чорним цвинтарем Стамбула.*

Сорок років тому, 24.XII.58 р., у львівській газеті “Вільна Україна” був надрукований мій перший переклад з творів Міцкевича. Я редагував його для пізніших публікацій, але важливіше не це. Мені здається, що саме той вірш став ніби заспівом до моєї недавньої і, може, найкращої книжки “Покаянні псалми”. Це розмова людського генія з Богом, розмова, яка показує, якими подібними є брати Байрон, Міцкевич і Шевченко.

МЕНЕ ВІД МЕНЕ БОРОНИ

*Мене від мене борони, прошу зарання,
Бо наскрізь бачу я не раз твої писання;
Так сонце дивиться крізь млу, що золотою
Здається людям, лиш, а сонцю — темнотою.
Та люди більші сонць, бо знають:*

*яволока
Не темно-злотяна — то все лиш витвір ока.
До тебе сонячні звертаю я зниці,
Руками я ловлю тебе за дві правиці,
Волаю голосно: відкрий же таємниці!
Ти зверхність доведи свою — або ж без бою
Зізнайся: рівня ми в усіх ділах з тобою.
Свого початку ти не знаєш, а чи взнало
Племено людське, де, коли на землю впало?
Досліджуєш себе — що ж робить*

*людство, глянь-но, —
В своїй історії гребеться ненастанно.
Не в силі розум твій збагнути власне
вміння —*

*Чи не такий же ум і в людського
створіння?
Безсмертний ти, а ми — так само
невмирущі,*

*Блукалець ти, і ми блукаєм, як у пуці.
Не відаєш свого кінця — а нам він буде?
В єднанні ділишся — так само чинять люди.
Ти різний — ми також думками розмаїті,
Єдиний серцем — ми з'єдинені й зігріті.
На небі ти владар — вивчаємо там зорі,
На морі дужий ти — ми плаваємо в морі,
О ти, що світиш нам щоночі і щоднини,
Скажи, а чим же ти відмінний від людини?
Ти всюди борешся з могутнім сатаною,
Ми ж боремся в душі з жадань своїх manoю.
Ти людську брав собі подобу сонцелику —
Скажи, чи брав на мить, чи був ти
в ній одвіку?*

Один з польських генералів, який бачив Міцкевича на коні, готового командувати ескадроном кавалерії, а було це біля Константинополя за кілька тижнів до смерті поета, писав: “Життя на свободі відповідає його натурі!” Думаю, життя на свободі відповідає кожній людині; кожному народові і, звичайно, Міцкевич любив Європу саме тому, що бачив у ній явину свободи.

Іван МАЛЮТА,
член НСПУ,
заслужений журналіст України

Не по свіжій пам'яті

На перевидання книги “Незгодні” Георгія Касьянова очікували, як на підручник із протистояння радянському тоталітаризму. Надто важливою стала її перша з'ява (1994). І ось видавництво “Кліо” через чверть століття (2019) порадувало нею під тією ж промовистою назвою. Але чи справдилися повністю сподівання на “виправлене й доповнене”?

Почну із зауваги до видавця. Чому ніде не зазначено, ким є автор? Лише з Вікіпедії можна дізнатися, що Георгій Касьянов — доктор історичних наук, професор Києво-Могилянської академії.

Спрямування цього фундаментального видання зрозуміле із підзаголовка: “Українська інтелігенція в русі опору 1960—1980 років”. А це — потяг до національно-культурного відродження, шістдесятники, самвидав і, звісно, репресії проти незгодних.

В передмові до другого видання, писаний аж у США, автор скромно зізнається, що вже не планував такої роботи. І лише важливі події в Україні спонукали взятися за неї. Тут же твердить, що революція Гідності не виконала свого завдання. І взагалі “важко говорити про гідність там, де переважна більшість населення має виживати, де корупція перетворилася на частину культури, влада — на засіб збагачення, політика — на брудний бізнес”. На жаль, ці дорікання (кому — тим, що стояли на Майдані під прицілами снайперів?) неспростовні. Як і те, що ресурсу революції стачило “на повалення системи, але не вистачило навіть на протидію її частковому самовідтворенню”.

І все-таки дискусійним став висновок Касьянова, що “рух опору не дав українського Гавела, але можна запитати, чи був у суспільстві запит на таку постать? Чи взагалі міг з'явитися в Україні свій Гавел?”

Попри те, що протистояння без зброї і розголосу, за словами Гавела, було “силою слабких”, інтелектуальний рух опору таки призвів до незалежності України. І в цьому його феноменальність.

Формування шістдесятництва — нового покоління інтелігенції, припало на хрущовську “відлигу”, свідомість його була менше отруєна задушливими ідеологічними випарами, не настільки перейнята страхом сталінізму з нічними наїздами “воронків”. З'явилася плеяда молодих митців і письменників з прогресивними громадськими позиціями, інтересом до “розстріляного відродження”, а також до західної культури.

Касьянов зазначає, що спочатку гуртування шістдесятників відбувалося стихійно, переважно на вечірках та поетичних вечорах етнографічного характеру, коли студенти Київського театрального інституту і консерваторії 1959 р. організували ватаги колядників. Миські діячі комсомолу, за умови контролю культурницьких ініціатив, погодилися на появу Клубу творчої молоді (КТМ) і навіть сприяли йому. Але ідеологів страхали вечори молоді поезії за участю М. Вінграновського, І. Драча, Ліни Костенко, Б. Мамайсура, В. Симоненка, лекції з історії України М. Брайчевського та О. Апанович, спроби творчо реабілітувати репресованих у 30-ті роки митців та літераторів, орієнтація на національну культуру художників А. Горської, В. Зарецького, Л. Семікіної, Г. Зубченко, літературознавців І. Дзюби, І. Світличного та ін. Посилився тиск на КТМ і, зрештою, його заборонили (1964).

У Львові молоду творчу інтелігенцію об'єднав клуб “Пролісок”, що його очолив аспірант університету М. Косів. Тут активними виявилися брати Горині — психолог Михайло та мистецтвознавець Богдан, студент-заочник І. Гель, викладач університету М. Осадчий, дещо пізніше — поети І. Калинець, Ірина Стасів, Г. Чубай, художниця С. Шабатура.

На відміну від столиці, де повільно минала “відлига”, у Львові, що був просякнутий важкою ідеологічною атмосферою, кожне зібрання “формалістів” спричиня-

ло до адміністративних з'ясуванняв. Чи не найпершим серед поетів потерпів Дмитро Павличко за “ідейно хибну” збірку “Правда криче”, яку було знищено й надалі вона не значилася в його біографії. Дісталось й редакції журналу “Жовтень” за “возвеличення постатей О. Олеся та А. Чайковського”.

До погрому “формалістів”, “космополітів” та “відшепенців” спричинили виступи М. Хрущова на зустрічах із представниками інтелігенції (1962, 1963). Додам від себе: чи не тоді кадебісти похопилися за його сумнозвісну фразу, що проти радянської влади може виступати “лише психічно хвора людина”? Ніби за командою “фас!” вони взялися за “лікування” незгодних у психушках.

В Україні на зборах письменників критики спрямували на тих, хто “грається в “незалежність” від суспільства, нехтує здоровими смаками народу”. Серед таких були названі І. Драч, Є. Летюк, В. Коротич, у квітні (1963) до них приєднали І. Дзюбу, М. Вінграновського, Ліну Костенко.

Не можна не погодитись із Касьяновим, що визнаним духовним лідером шістдесятників був І. Світличний, інтелектуальними провідниками стали І. Дзюба та Є. Сверстюк, умілим організатором заходів — А. Горська.

Важливе місце в політичній публіцистиці самвидаву посіли есеї політв'язня Валентина Мороза. Його перший памфлет “Репортаж із заповідника імені Берії”, переправлений із табору 1967 р., — соціально-психологічний зріз радянської імперії з існуванням спустошеної, “порожньої людини”. А полемічний есеї “Серед снігів” — про жахливі наслідки сталінізму, з подвійною реальністю, зневірою і страхіттям. “Українське відродження потребує людей нової якості, аристократів духу, — прозріливо передбачав В. Мороз. — Ми звикли по-плебейському реготати над словом “шляхта” і забули, що від нього походить також “шляхетність”. Найбільше лихо України в тому, що постійні лихоліття зробили з нас націю плебей. А будівничі, елітарні якості може мати тільки аристократ”.

В основі ще двох есеїв цього публіциста — “Мойсей і Данатан” та “Хроніка опору” — збереження національної ідентичності, опір асиміляції, заперечення концепції “злиття націй”, “благодійного впливу великого російського народу” тощо.

Автор книги достатню увагу приділив і появі у самвидаві (1966) статті історика й археолога Михайла Брайчевського “Приєднання чи воз'єднання?”, що спростовувала фальшування радянської історіографії про Переяславський акт 1654 р.

З-поміж табірної літератури найбільш відомі автобіографічна повість М. Осадчого “Більмо” (1968) і “Спогади” Д. Шумка, пізніше — вірші З. Красівського “Невольницькі плачі” (з Владмирської в'язниці). Чимало клопоту для КДБ завдав регулярний вихід журналу “Український вісник” (із січня 1970), редактором якого був В. Чорновіл.

За завданням КДБ у Юрія Бадзя викрала рукопис історико-філософського трактату “Право жити”, в якому він переконливо довів, зокрема, що офіційна теорія “зближення і злиття націй” — витвір російського великодержавного націоналізму, а концепція “єдиної давньоруської народності” — це фактично відновлення “єдиної і неподільної” Росії. Поновлену частину праці кадебісти вилучили.

Культурницькі поїздки київських шістдесятників, іноді за путівками ЦК ЛКСМУ, стали водночас катализатором руху опору і в Одесі, Дніпропетровську, Черкасах та інших містах, завважив автор “Незгодних”. На жаль, зазначив лише однією фразою, ніби йшлося про щось несуттєве. Те саме — і в другому виданні.

І вже цим розчарував мене. Вочевидь, Касьянов не вважав за доцільне покатитися в архівах на периферії. Обмежився відомими в діаспорі іменами одеських правозахисників Ніни Строкатої-Караванської та Святослава Караванського, які після

покарання домоглися виїзду за кордон. Щоправда, автор згадав у зв'язку з “практикою переслідувань знайомих, друзів і симпатиків УГГ” в Одесі В. Бардалян, Л. Тимчука, Г. Голубієвську та Г. Михайленко. Як і в першому виданні, без коментарів, хто вони є як особистості. А міг би вже скористатися даними принаймні з Енциклопедичного довідника “Рух опору в Україні 1960 — 1990”.

“Я вам не скажу за всю Одесу”, — пригадалася популярна пісня про Костю-моряка. А я нагадаю лише про ту, 60 — 70-х років, в якій наростає опір в середовищі студентів та національно свідомого українства. Я був тоді не лише свідком, а й учасником деяких заходів. І знав покарання “за відмову допомогти слідству КДБ”, як сказав директор видавництва “Маяк”, звільняючи мене з посади редактора за відповідною ідеологічною вказівкою.

Репресії проти тодішніх інакомудців почалися саме з Одеси. Відбулася по суті репетиція генерального погрому. Ще 1971 року. Спочатку ув'язнили правозахисницю Ніну Строкату-Караванську, потім поета Олександра Різника, якого засудили (1972) на п'ять з половиною років (раніше відбував покарання за розповсюдження листівок проти “комуністичної диктатури”). Як не дивно, прізвище цього, нині досить відомого письменника-політв'язня, лауреата багатьох літературних премій, жодного разу не зазначено на сторінках дослідження Г. Касьянова. Не згадано й покарання за цією справою студенток Марію Овдієнко, Людмилу Авдієвську, поетесу Галину Могильницьку, журналіста Володимира Крижанівського, поета Олеся Чайківського та інших учасників одеського правозахисного руху, не кажучи про себе. Свого часу розповідь про це судилище я опублікував, додавши власні спогади, у своїй книжці “Агов!” (2012). Випадково дізнавшись про підготовку перевидання “Незгодних”, залишив один примірник у видавництві “Кліо”. Але Касьянов обмежився лише посиланням на неї. Прикро й навіть образливо.

Дещо про каяття. Звісно, вимушені. Автор дорікає Володимирові Іванишину, завдяки якому, до речі, з'явилася славетна пісня “Тернова ружа”, за “щире каяття” на судовому процесі М. Озерного. Детально оповідає, як вів себе у подібній ситуації І. Драч: “Я, як комуніст, тепер розумію, що об'єктивно мої вчинки в цих історіях я перечать моєму званню комуніста, і я їх осуджую з усією категоричністю”. А. М. Вінграновський “зрозумів небезпеку формалістичних захоплень й обіцяв “ніколи не запізнюватись на поїзд, котрий ведуть у прекрасне майбутнє комуністи”.

Але ж були й “герої до першої скрути”, за віршем Ліни Костенко. Йдеться, насамперед, про поета Миколу Холодного, який так розколовся на слідстві, що став сексотом й отримав винагороду од КДБ. Його

падіння я описав (за архівною карною справою) в есеї “Контужений страхом”, що увійшов до книги “Агов!” Касьянов чомусь проігнорував такий важливий факт, задовольнившись лише згадкою про покайний лист (“ЛУ”, 7.07.1972).

Останнім у покажчику імен книги “Незгодні” зазначено Павла Ящука, декана факультету журналістики Львівського університету. Разом із членами бригади експертів — Ю. Збанашким, В. Козаченком, А. Скабою, М. Шамотою та ін. він підписав (1972) негативну закритую рецензію на твір І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”. Звісно, погодився на таке за списком ЦК КПУ, представляючи на своїй посаді фахівців журналістики Західної України.

Доля звела мене з П. Ящуком лише один раз. На пам'ятну й подячну зустріч. У вельми скрутній ситуації.

Отримавши (1968) в Одеському політехнічному інституті диплом інженера, я був скерований на роботу у Львові. І тоді ж почав студіювати на заочному відділенні факультету журналістики у тамтешньому університеті. В курсовій роботі з літературознавства, почувачись розкутим після більш-менш демократичної Одеси, я цитував поезії В. Симоненка, Ліни Костенко, а головне — осудив наклепницькі публікації О. Полторацького на початку 30-х років, за якими був ув'язнений Остап Вишня. Така відвертість викликала бурхливе обурення керівника Павла Малого та його колеги Дем'яна Григораша. Моєю особою враз зацікавився ректорат. Звісно, про таке писання донесли і в КДБ.

Несподівано мене викликали до декана Ящука. Павло Йосипович при щільно зачинених дверях (кілька разів підходив до них, перевіряв) притишено повідомив, що я “розрочив осине гніздо”, бо Малий і Григораш — сексоти. Й порадив перевестися до іншого університету.

Цей випадок я описав у книзі “Агов!” І професор Касьянов мав би внести суттєву корективу до макету перевидання, завважити бодай кількома фразами, що деякі підписанти колективних рецензій діяли всупереч своєму сумлінню, аби не втратити посаду й самому не втратити до списку нелояльних до радянської влади.

Надто важливою є реабілітація честі таких імен. На достовірних свідченнях. І це потрібно не лише для їхніх нащадків.

До речі, автор не визначився, кого визначити учасниками руху опору: лише політв'язнів чи всіх дисидентів, які зазнали переслідувань, в тому числі причетних до національно-культурного відродження.

Після погрому незгодних у 1971—1973 роках підозру в КДБ викликав мічений інакомуданням навіть тоді, коли не прилучався до подальших акцій спротиву. Дослівно за професором, “чи не занадто довго мовчить?” Як це було з Михайлом Горинем.

Особливо жорстоко розправилися із членами УГГ — В. Овсієнком, О. Мешко, М. Руденком, В. Стусом, П. Григоренком, М. Мариновичем, О. Тихим. До прихликарень із тюремним режимом запроторили М. Плахотнюка, І. Сокульського, А. Лупиноса та ін. Підступно були вбиті А. Горська, В. Іванишин.

Концтабори стали місцем прописки для незгодних, як ізгоїв соціалістичного суспільства. Таврували різними статтями кримінального кодексу. Навіть обвинуваченням у зраді батьківщини.

Інтелігенція в русі опору 1960 — 1980 рр., коли більшість “гомо советікусів” пристосувалася й мовчала, а то й осуджувала дисидентів, засвідчила тяглість до попередніх здвигів протистояння тоталітарному режимові — висновок із книги Г. Касьянова.

Поціную це перевидання, як прискіпливий читач. А тому смів висловити й певне розчарування.

“Роби зі свіжої пам'яті”, — радить приповідка. Чому? Інакше може бути вже за приказкою: “Довго запрягали — швидко поїхали”. Здається, це добре, коли швидко, чи не так? Так, але не завше. Спохвату помчати — забудеш те, заради чого треба було запрягати.

Щось подібне сталося з цим перевиданням. За яке так неохоче брався автор. За його ж зізнанням.

Тарас ШЕВЧЕНКО: «Я завдячую моєму другу Андрію Обеременку»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

“Виявилось, що ми найближчі земляки”

Невдовзі після прибуття засланця Тараса Шевченка в Новопетровське укріплення, що сталося 17 жовтня 1850 р., він помітив серед солдатів, адже ж іншої публіки в укріпленні немає, зовсім не солдатську фігуру. Тарас Григорович прикинув поглядом до чоловіка, бо хода, фізіономія, навіть шапка-чабанка (з овчини, подібна до тих, які носять чабани), — все в ньому вказувало його земляка. Запитав, що це за люди така. Йому відповіли, що то Андрій, служитель у госпіталі, хохол. Господи, справді земляк! Щоправда, фізіономія його здалася Шевченкові суворішою, ніж узагалі в його привітних земляків-українців. А тому він спочатку впевнився від його найближчого начальства — унтер-офіцера інвалідної команди Новопетровського напівгоспітально Єгора Ігнат'єва та капітана Олександра Балагурова, — наглядача цього закладу, що Андрій Обеременко є зразковою чесності та тверезого життя людиною, й лише потому почав шукати нагоди поговорити з ним наодинці, по-своєму.

Шевченко розповідав у Щоденнику, що більшу частину безсонних ночей у Новопетровському укріпленні він провів, сидючи на ганочку біля офіцерського флігеля. Одного разу, це було взимку, годині о третій ночі, сидів він зазвичай на тому ганочку, аж раптом із лазаретної кухні вийшов Андрій, який тоді займав посаду пекаря і квасника.

— А що, Андрію, — звернувся до нього Тарас Григорович, — і тобі, мабуть, не спиться?

— Та не спиться, матері його ковінка, — відповів той.

Шевченко захвилювався, почувши його чисту, незіпсовану рідну вимову. Відразу гостро, до калатання серця, відчув, як знувдився він за мелодикою рідних звуків! Попросив Обеременка посидіти трохи з ним, на що той неохоче погодився.

Тарас Григорович розпочав розмову, запитавши, як це водиться між солдатами, з якої земляк губернії й т. ін. Андрій Обеременко відповів, що він губернії Київської, повіту Звенигородського... Шевченко завмер од хвилювання, бо ж і його село Моринці на Київщині належало до Звенигородського повіту... Солдат продовжував, що він із села Різаної — “тут біля Лисянк¹, коли чували”. Тарас Григорович у свою чергу відповів, що “не тільки чував, а сам бував і в Лисянці, і в Різани², і в Русалівці³, і всюди”. Одним словом, виявилось, що вони найближчі земляки.

— Я сам бачу, — сказав Обеременко, — що ми свої, та не знаю, як до вас приступити, бо ви все то з офіцерами, то з ляхами тощо⁴. Як тут, думаю, до нього підійти. Може воно й сам який-небудь лях та так тільки ману пускає.

Тарас Григорович взявся запевняти Андрія, що є такі справжні земляком, йому ширі хотілося продовжити розмову, але в укріпленні пробило три години, і солдат пішов топити піч для хлібів і для квасу.

Так почалося особисте знайомство Тараса Шевченка з Андрієм Обеременком. І чим далі, тим більше дізнавалися вони один про одного та сильніше прив'язувалися один до одного...

“Він навіть не кланявся зі мною”

Втім, як розповідав Шевченко, назовні їхні стосунки залишилися такі самі, як і

Продовжуємо проєкт “Подобиці Шевченкового життя”, вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Гр. Шевченка до редактора “Народного чтения” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Спираючись на Шевченкові записи в Щоденнику, Володимир Мельниченко розповідає про дружбу поета з солдатом-земляком Андрієм Обеременком у Новопетровському укріпленні під час заслання та пропонує встановити пам'ятник двом друзям.

раніше. Солдат Обеременко не дозволяв собі жодного натяку на догідливість, підслесливість, як це робили інші.

Тарас Григорович занотував у Щоденнику, що, на його здивування, земляк Андрій Обеременко підозрював у ньому багача і навіть родича коменданта Новопетровського укріплення. До речі, для останнього у солдата були такі підстави, адже він знав, що комендант Іраклій Усков покровительствував Шевченкові, той був вхожим у його дім, обідав там, спілкувався з його дітьми та дружиною... Кому це в укріпленні дозволяти, як не родичу! Тому в присутності сторонніх Андрій Обеременко навіть не кланявся при зустрічі з Шевченком, щоб інші не подумали, що він нав'язується такому поважному чоловікові в друзі. Місцем їхніх постійних зустрічей залишався вже згаданий ганочок, а час, як і вперше, — ніч, коли всі спали, крім вартових, які перегукувалися між собою. Приятелі задумовано гомоніли, і Тарас Григорович, вдивляючись уже в досвітній час у потеплілі обличчя Андрія, розпитував, як він безкінечно довго тягнув тяжку солдатську лямку. На жаль, поет не залишив окремої розповіді про гірку долю земляка. Через десять років заслання рядовий Тарас Шевченко записав у Щоденнику найголовніше, що вистраждав на власному досвіді: “Солдати — найбільшій, найжалогідніший стан у нашій православної вітчизні. У нього віднято все, чим тільки життя красне: сімейство, батьківщину, свободу, одним словом, все”.

Коли Шевченко зустрічався з Обеременком через кілька годин на людях, той знову був абсолютно незворушно-відсторонений. Про зовнішній вигляд земляка Шевченко фіксував у Щоденнику буквально так: “Незворушно холодна і навіть сувора зовнішність його виявляла в ньому людину жорстку, байдужу. Але це маска”.

Тарас Григорович одразу переконався в цьому, тільки-но побачив, як Обеременко ніжно ставиться до маленьких дітей: “Він палко любить маленьких дітей, а це вірний знак серця лагідного, незлобивого. Я часто як живописець любувався його темно-бронзовою вусатою фізіономією, коли вона ніжно пригорталася до рожевої щічки немовляти. Це була одна-єдина радість у його суворому самотньому житті”. Це знаменний запис, який багато в чому пояснює, чому вони з часом по-справжньому зблизилися, взаємодовірилися та подружилися.

Щодо Шевченкового свідчення про художницьку зацікавленість обличчям Обеременка, то цього досить аби переконатися, що земляк міг бути ним портретованим. Але чи це сталося? Вісімдесят років тому було висловлено припущення, що в Шевченковому рисунку “За малюванням товариша” натурником був Андрій Обеременко. Ставлю його під великий сумнів. По-перше, нічого подібного не підтверджує сам Шевченко, який у Щоденнику залишив докладні записи про спілкування зі своїм земляком. По-друге, Агата Ускова чітко писала в спогадах, що “молодий солдат служив йому натурщиком”. Молодий! І він таким є на малюнку. Поетовий друг, роки життя якого невідомі, за словами Шевченка, мав за плечима вже 20 років “солдатського вульгарного, паскудного життя”, служачи в беззальній царській армії, тож молодим солдатом аж ніяк не

був. І Шевченко неодноразово називає його “старим”, звичайно, не в буквальному розумінні похилого віку, а відповідно до тодішнього сприйняття людських літ і на вигляд. Не кажу вже про те, що в описі Тараса Григоровича солдат Обеременко служив з “вусатою фізіономією”, а на малюнку зображено безвусого молодика.

“Завидне місце городника я вже йому виклопотав”

Шевченко також безмежно любив дітей і в Щоденнику записав 16 червня 1857 р., що миленькі дівчатка комендантші Ускової Наташенька і Надійка — “це єдиний мій відпочинок і розвага в цій огидній глушині”. Немовля, яке так обожнював Обеременко, — це молодша донька Ускових — Надійка, вона народилася в листопаді 1856 р. Утім, і старша донька — Наташенька — з'явилася на світ лише на три роки раніше. У спогадах Наталії Ускової, записаних її чоловіком, читаємо: “Дітей Шевченко дуже любив. У Новопетровському укріпленні улюбленцею його була саме Наталя Іракліївна... З нею Тарас завжди проводив дозвілля, розповідав про свій любий край зрозумілою їй дитячою мовою... І Наталочка більш за всіх любила свого “дядю Горича”, як вона його називала”. У 1854 р. Шевченко намалював прекрасний портрет Агати Ускової з донькою Наташею. Перед від'їздом із Новопетровського укріплення він подарував чотирирічній Наталочці її портрет, намальований сепією (не знайдено).

Але як опинився в сім'ї коменданта пекар і квасник Андрій Обеременко? За про-

безпосередньо на городі та не животіти на службі. Таки завидне місце! До того ж, на зеленому городі постійно проводила час Агата Ускова з дівчатками, і лагідний Андрій Обеременко радо допомагав доглядати за ними.

“Провести недільний день подалі від обридлого укріплення”

В умовах спільного перебування-господарювання на городі Андрій Обеременко відтанув серцем і душею, пройнявся щирою довірою й повагою до Тараса Григоровича, і вони частіше зустрічалися. В Шевченковому Щоденнику міститься розповідь про те, як він домовився з Феліксом Фіалковським — польським політичним засланим — провести разом недільний день 28 липня, засмажити баранину, випити по чарочці, й Тарас Григорович запросив з собою Обеременка, як “товариша та міхоншу”. Нагадаю, що міхоншами в Україні називали поводитирів сліпих козарів, які все майно носили в мішку (міху). Для цієї, говорячи словами Шевченка, “відлюдної радості” вибрали місце подалі від обридлого укріплення — в балці на відстані верст за п'ять, як підрахував Шевченко, “де можна знайти і захист од сонця під скелями, і джерельну свіжу воду”⁵.

Домовилися, що Фіалковський візьме з собою шматок сирі баранини — фунтів п'ять (тобто, не менше двох кілограмів) “для кебаба”. Шевченко визначав м'ясу страву, як у Івана Котляревського в “Енеїді”, а в Словнику його сучасника і знайомого В. І. Дала вона називається “кабав (кебаф) — баранина в ломтях, изжаренная на вертёлочке...”. За Фіалковським також були хліб і пляшка горілки. Шевченко забезпечував чайник, чай, цукор, стакан і п'ять огірків. Здавалось, що все було залагоджено і дешево, і хльсточно. Тарас Григорович зізнався, що в думках він уже сибаритствував в обіймах похмурої балки. Втім, хоча домовилися відправлятися туди рано-вранці, Фіалковського не було й до обіду. Тарас Григорович нагрів чайник і взявся за чай, а потім лайнував зрадника взаємної домовленості та взявся писати Щоденник. Обеременко, незадоволений не обов'язково поляка значно більше, навіть випив замість чаю чарку горілки, та “взявся лаяти проклятого нечестивого ляха”⁶.

Нарешті Шевченко пішов в укріплення, щоб, як записав у Щоденнику, “розв'язати задачу, задану мені паном Фіалковським”. Отже, прийшов, а той сидить собі на ганочку біля казарм. “А що ж ти, — звернувся до нього Тарас Григорович, — про балку забув?” Той виправдувався, що цілу ніч грав у шtos⁷, але добрий Тарас Григорович не став ображатися, а знову запропонував подорож у балку тепер уже о третій годині після обіду, ще й взявши на свій кошт і хліб, і м'ясо, і горілку. Фіалковський охоче погодився, а Шевченко, взявши у артільника в борг п'ять фунтів баранини, стільки ж фунтів хліба, повернувся на город, і послав Обеременка в кабак за горілкою. Подірамавши трохи під уже згаданою вербою, Тарас Григорович і Андрій рівно о третій вже сиділи під нею в очікуванні Фіалковського. Та той так і не з'явився...

Через годину Обеременко мовчки подивився на Шевченка й “взявся знову за свою люльку-бурунку”⁸. В укріпленні пробило п'ять годин, Андрій знову подивився на Шевченка та вже не витерпів — плюнув. Минуло ще півгодини, і він став виймати з торби харчі та розкладати їх. Діставши баранину, сказав: “Надаремно тільки добро знівечили. Сказано — лях, — додав він якби сам до себе, — невіра. То так і пропаде, так і здохне невірою”.

Тарас Григорович не знайшов за можливе й потрібне в той момент переконувати товариша в протилежному щодо поляків,

І. Лось. Друзі в неволі. Т. Шевченко і А. Обеременко. 1963 р.

текцією Тараса Шевченка! Він сам засвідчив у Щоденнику: “Завидне місце городника я вже йому виклопотав”. Город у Новопетровському укріпленні — зелена місцина з літнім будиночком, бесідкою, кибиткою та земляною, впорядкована комендантом Іраклієм Усковим. Він завіз гарний сад, який давав урожай абрикосів, винограду, вишень, персиків. Тут вирощували редис, огірки, буряки, зелень, розводили курей... На городі господарювала дружина коменданта Агата Ускова, проте необхідні були й чоловічі роботящі руки. Шевченко, який з дозволу коменданта наприкінці заслання не лише писав і малював тут, але й ночував, у тому числі під улюбленою вербою, напевне виклопотав перед Іраклієм Усковим, а можливо, й перед комендантшою, переведення свого земляка для роботи на городі, де працювали кілька солдатів від різних команд. Це давало змогу городнику ходити не у солдатській формі, а в робочому одязі, ночувати не в осоружних казармах, а в обладнаній землянці

адже добре знав, говорячи словами Івана Дзюби, “житейську недовіру тодішнього українського селянина до шляхтича”, тим більше селянина з покріпаченої Звенигородщини, що сильно й довго страждала від гонористих польських панів. Але цікаво, що сам Шевченко відразу пішов якраз до свого польського друга, штабс-капітана Мацея Мостовського, про якого писав ще одному близькому товаришу з поляків — Броніславу Залеському: “Мостовский — один-единственный человек во всём гарнизоне, которого я люблю и уважаю”. Той був заарештований кілька днів тому за доносом і відбував гауптвахту на ближній пристані.

По дорозі, проходячи повз першу батарею, Шевченко побачив унизу під скелею Фіалковського, який грав в орлянку⁹ з солдатами. Навіть не здивувавшись, він подумки побажав безладному приятелю успіху й пішов далі...

Скоріше за все, Тарас Григорович прихопив із собою пляшку горілки, приготувану для походу в балку, яку вони й випили з Мостовським. Погостювавши у нього до сходу “ледве надщербленого” місяця, Шевченко відправився в зворотню дорогу. Його зачарувала ніч — місячна, тиха:

“Як прекрасно вірно гармоніювала ця чарівна пустинна картина з чарівливими віршами Лермонтова, які я мимоволі прочитав кілька разів як кращу молитву Творцеві цієї несканзанної гармонії у своїй незкінченній світобудові. Не доходячи до укріплення на кам’янистому пагорку я сів відпочити. І дивлячись на освітлену місяцем теж кам’янисту дорогу, іще раз прочитав:

Выхожу один я на дорогу,
Предо мной кремнистый путь блестит,
Ночь тиха, пустыня внемлет Богу,
И звезда с звездой говорит.

Відпочиваючи на камені, я дивився на похмуру батарею, що високо вималюувалася на скелі, і багато, багато задав із мого минулого невільницького життя. На закінчення подякував Всемогутнього Людинолюбця, який дарував мені силу душі й тіла пройти цей похмурий, тернистий шлях, не вразивши себе і не принизивши в собі людської гідності.

Заспокоївши себе святою молитвою, я побрів тихенько на город, порушивши глибоку тишу чарівної ночі піснюю:

Та нема в світі гірш нікому,
Як сіромі молодому”.

Десять за півверсти до городу, коли вже було близько першої години ночі, Шевченка зустрів Обеременко, який уже хвилювався за нього:

“Де це вас Бог носить до такої доби?” — “В гостях був”, — відповів Шевченко. — “Та я бачу, що в гостях, бо добрі люди тільки йдучи з гостей співають”.

Тарас Григорович, ніби й не чуючи його слів, знову заспівав:

Иде багач, иде дукач
П’ян шатається,
Над бідною головою
Насміхається.

— Та годі вже вам, — перебив його ласкаво Андрій, — ідіть лучче та покладіться спати.

А Тарас Григорович продовжував:
Один веде за чуприну,
Другий з тила б’є, —
Не йди туди, в’ражий сину,
Де голова п’є.

Андрій, переконавшись, що той зовсім п’яний, обережно взяв Тараса Григоровича під руку, привів до верби, розстелив свою шинелю, нарвав і поклав під голову бур’яну, бережно надав другу лежачого положення, перехрестив і пішов. А Шевченко наступного дня записав у Щоденнику:

“Мені не доводилося розчаровувати старого в його богоугодному подвигу й тим більше являти перед ним свої лицейські якості. Я від душі мовчки подякував йому і, недовго покрутившись, заснув”.

“Напишу кілька рядків у моєму журналі на пам’ять про тебе...”

Того ранку Шевченка розбудив чубатенький нахаба-півник, який вскочив на його обличчя і... вщипнув за ніс. Розбуджений так несподівано й недоречно, Тарас Григорович встав і пішов до бесідки з твердим наміром поспати ще. Та сонце вже швидко піднялося, і його “проект” не вдав.

Тоді Шевченко приготував чай і дещо до нього та пішов до “людинолюбного Андрія”, який так турботливо заспокоїв його вчора під вербою. Щоб оцінити достойно

милосердний подвиг Обеременка, він задумав пригостити його “Чашем шклянкою / І горілки чаркою”. На жаль, Шевченків добрий намір не вдався. Андрій, чого Тарас Григорович ніяк не чекав, спав сном праведника у своїй темній землянці. Знаючи з недавнього досвіду з нахабним півником, як нечемно й негарно порушувати чужий сон, він залишив Андрія в спокої, впевнений, що той дозволить собі вчора зайву чарку, хоча таке з ним траплялося дуже-дуже рідко. Втім, артилерійський городник, його друг і товариш по землянці, розвіяв Шевченкове, не зовсім вигідне щодо Андрія припущення. Виявляється, минулої ночі той був черговим нічним сторожем по городу і тому всю ніч не спав.

“Робити нічого. Чаю шклянку і горілки чарку відклад до іншого разу, а тепер напишу кілька рядків у моєму журналі на пам’ять про тебе, мій справжній, простий, благородний земляче”.

Привертая увагу читача до цих вкрай важливих людинознавчих рядків, адже вони пояснюють особливе тяжіння Шевченкової душі до світлої, благородної постаті простого солдата-земляка, на що досі мало зверталася увага. Шевченко повною мірою підтвердив свою максиму із написаної десять років тому передмови до нездійсненого видання “Кобзаря”: “Щоб знати людей, то треба пожити з ними”.

Упродовж дня 29 липня 1857 р. Шевченко не бачився з Обеременком, а надв-

Проте не тільки. В Шевченкових записках про Андрія Обеременка закорінені його найвищі роздуми про нашу національну й людську гідність.

“Він остався вірним своїй прекрасній національності”

Вдумаємося в істинно велике признання Тараса Шевченка, присвячене Андрію Обеременку:

“...Я полюбив його за те, що він упродовж двадцятилітнього солдатського вульгарного, паскудного життя не опошив і не принизив своєї національної і людської гідності. Він остався вірним з усякого погляду своїй прекрасній національності”.

У вже згаданій передмові до нездійсненого видання “Кобзаря” (1847) поет особливо гірко зауважив, що “ми не бачили нашого народу — так, як його Бог створив”. Шевченко побачив! Оцінка пересічного вихідця з народу Андрія Обеременка засвідчує, що насправду найбільше цінив Шевченко в українцях, і вивисує його як істинного сина великого народу. Поетові слова про національну й людську гідність кращих представників прекрасної національності звучать нині його заповітом кожному з українців.

Один із найважливіших моментів у Щоденнику!

Щоб у нас не залишилося жодних сумнівів у його височенній оцінці постаті земляка, Шевченко залишив невідворотне, кульмінаційне свідчення:

В. Мельниченко і С. Гальченко серед учасників зустрічі в с. Ризині 10 липня 2019 р.

чір пішов рисувати вид першої батареї з того самого місця, з якого минулої ночі милувався нею, сподіваючись коли-небудь зробити акварельний малюнок. Очевидно, цей рисунок художник не закінчив, адже він не відомий... Уже стемніло, коли Тарас Григорович повернувся на город, Андрій сидів під улюбленою Шевченковою вербою і зустрів його таким запитанням: “А що ми будемо робити з отим м’ясом?” — “З яким?” — “А що на льоді другий день валяється”. — “Собакам його викинути. А як не смердить, то по вечеряли б”. — “Я вже вечеряв”. — “А я не хочу вечеряти”, — сказав Шевченко й уже хотів іти в бесідку. “А знаєте що?” — сказав Андрій, зупиняючи його. — “Не знаю що”. — “Ходімо з отим м’ясом завтра раненько в балку та поснідаємо до ладу”. — “Добре, ходімо”. — “Та не беріть з собою отого цигана, отого проклятого ляха. Нехай він кається”, — шляхетно попросив Андрій. — “Добре, не візьмемо нікого”, — погодився Тарас Григорович. І вони розсталися. Цей епізод був останнім у Шевченковому Щоденнику, записаний у Новопетровському укріпленні. Через чотири дні — 2 серпня 1857 р., о 9-й годині вечора, засланець залишив укріплення на вутлому рибальському човні, а 5 серпня надвечір прибув у Астрахань. У щоденниковому записі того дня Шевченко зафіксував “прогулянку мою в балку з Андрієм Обеременком”. Тож прощальний сніданок із м’ясом відбувся. Тоді — 30 липня — вони й бачилися востаннє...

Сторінки, присвячені Андрію Обеременку, — серед особливо незвичайних і цікавих, насичених і цінних у Щоденнику. Вони, сказати б, осередчені щирим і теплим Шевченковим ставленням до свого друга-земляка, вражають простотою та невибагливістю поетового побуту, глибиною його занурення в особистість українського селянина, ввергнутого царизмом у каторжну безвічну солдатчину.

“Якщо блискалки світлі хвилини в моєму темному довголітньому ув’язненні, то цими солодкими хвилинами я завдячую йому, моєму простому благородному другу Андрію Обеременку”.

І, нарешті, високе духовне побажання від Шевченка солдату-земляку, перед розставанням із ним:

“Пошли ж тобі, Господи, мій незмінний друже, швидкий кінець випробуванню. І помози тобі Пресвята Мати Всіх Скорботних пройти ці безводні пустелі, напитися солодкої Дніпрові води і вдихнути в змучені груди цілюще повітря нашої прекрасної, нашої милої батьківщини!”

Нагадаю, що у вірші “А. Козачковському” (1847) засланець висловив надію: “А може, ще добро побачу? / А може, лихо переплачу? / Води Дніпрові нап’юсь...” А через десять років, 14 липня 1857 р., записав у Щоденнику наодинці з собою: “О моя бідна, моя прекрасна, моя мила батьківщина! Чи скоро я вдихну твоє цілюще, солодке повітря?” Тобто, Шевченко просив у Господа і Богоматері для земляка і друга, який був йому духовною опорою на засланні, те найдорожче, що допомогло і йому самому вистояти в каторжному десятилітті, що сам ставив у своєму житті понад усе.

Замість епілогу

Цю статтю було написано ще рік тому. Проте не міг опублікувати її, не побувавши на батьківщині Андрія Обеременка в селі Ризині. Нарешті вдалося це зробити 10 липня 2019 р. разом із відомим шевченкознавцем Сергієм Гальченком. На нову інформацію про Шевченкового друга і не розраховував, але здобув значно важливіше й вагомніше, а саме: знайомство з яскравими, творчими, небайдужими людьми, вірними, говорячи словами Шевченка, “своєї прекрасній національності”.

На місцевих інтелектуалів і знаменитостей вийшли через ризинчанку Надію

Горбатюк, кандидата філологічних наук, доцента. Вони прийшли на чолі з сільським головою Василем Яловенком, який упевнено й успішно кермує громадою понад два десятиліття. Зібралися у директора Ризинської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів Ольги Федорчук — подвижниці шкільної справи, дбайливої господині закладу, в якому навчається понад 100 учнів. Як академік НАПН України хочу відзначити, що саме в цій школі з ініціативи заступника директора, вчителя географії та лісівництва Валентини Бойко та її чоловіка Миколи Бойка — помічника лісничого відомого в Україні Пехівського лісництва, — організовано учнівське лісництво, забезпечено відповідний (лісівницький) профіль профорієнтаційного навчання. Більше того, за допомогою відомих лісівників і науковців Черкащини було створено першу в Україні навчальну програму “Основи лісового господарства” для 10-11 профільних класів загальноосвітніх закладів, затверджену в жовтні 2017 р. Міністерством освіти і науки України. У розробці програми брав участь і директор ДП “Звенигородське лісове господарство” Анатолій Проценко, з яким ми також зустрілися. Вже згаданий Микола Бойко відомий як історик-краєзнавець, завдяки йому біля Ризинської школи ніжно зелені вербиченька, вирощена з гілочки знаменитої Шевченкової верби, посадженої і доглянутої засланцем у Новопетровському укріпленні. На зустрічі була також присутня донька Валентини і Миколи Бойків — Ольга Бойко, кандидат педагогічних наук, яка працює в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, та викладач КВНЗ КОР “Богуславський гуманітарний коледж імені І. С. Нечуя-Левицького” Володимир Стеценко. Ми побували в сільській бібліотеці, в якій кілька десятиліть самовіддано працює Ніна Поліщук. Цікаву екскурсію в історико-етнографічному музеї провів Олексій Стоноженко.

Пам’ять про дружбу Тараса Шевченка з Андрієм Обеременком збережено в сільському музеї, місцевій бібліотеці, загальноосвітній школі та, найголовніше, ніби розлита в атмосфері Ризиного, хоча в селі вже давно немає мешканців з прізвищем Обеременко. В Ризині є вулиця Тараса Шевченка і вулиця Андрія Обеременка. Подумалося, що в цьому дивовижному селі має стояти небажаний в Україні й усього світі пам’ятник — Тарас Шевченко з Андрієм Обеременком. Адже саме його Тарас Григорович назвав своїм “благородним другом”, саме йому національний геній дякував за “світлі хвилини” в похмурому, каторжному засланні — ці поетові почуття заслугують на увічнення в пам’ятнику!

Тарас Шевченко буде вдячний Україні за таку теплу, непафосну пам’ять про двох її синів.

¹ Лисянка — містечко Звенигородського повіту Київської губернії. Тепер — селище міського типу, районний центр Черкаської області.

² Перша назва села — Різана Криниця. Тепер — Ризині Звенигородського району Черкаської області.

³ Русалівка — село в Маньківському районі Черкаської області.

⁴ Щодо цього зізнання Андрія Обеременка шевченкознавець Сергій Єфремов зазначав: “Записані в журналі слова Обеременка цікаві тим, що показують, як на ті стосунки дивилася і як їх розцінювала солдатська маса. Бачучи поета в іншому, ніж вони самі, становили до офіцера та інтелігентних поляків, товариші-солдати поясняли це по-своєму досить наївно: вони уважали Шевченка за багату людину, за родича комендантові...”

⁵ Про цю місцевість писала в своїх спогадах Агата Ускова: “...За чотири версти було гарне місце, там звалося Балкою. Звідти брали воду, вану нуртували джерела”.

⁶ Тут і далі Андрій Обеременко висловлював народне, православне неприйняття католицької віри поляків, відображене Шевченком у “Тайдамаках” (1841).

⁷ Азартна картярська гра з розряду банкових ігор.

⁸ Бурунька — від турецького “бурун”, тобто ніс. У народі люльку частіше називали бурулькою.

⁹ Орлянка — давня азартна гра на вгадування, котрим боком упаде підкинута монета — орлом чи решкою.

Михайло НАЄНКО

“Енеїда” І. Котляревського і її художні переклади іноземними мовами

Переклад, як знаємо, це адаптація художнього тексту до мовних особливостей іншої мови. Інколи доля перекладеного тексту буває ще більш живучою, ніж оригінал. Один із прикладів — переклад Лесею Українкою поезії Генріха Гейне “Коли розлучаються двоє”. Покладена на музику М. Лисенком, вона вже більш як століття залишається активною в репертуарі дуже багатьох солістів і хорових колективів України. А що, коли йдеться про переклад перекладу? Про переспів чи травестію?

Здебільшого вони залишаються тільки літературним фактом у певній літературі. Так було, скажімо, з травестіями Вергілієвої “Енеїди” французькою (Скаррон), німецькою (Блюмауер) чи російською (М. Осипов і О. Котельницький) мовами. Видані чи й перевидані в своїх літературах, вони далі від них не зрушили з місця. Інакша доля судилася травестійній поемі І. Котляревського “Енеїди”.

Її перекладено більш як десятком мовами Європи і процес творчого перекладу триває донині. Назву тільки найбільш відомі: російською існує п’ять перекладів, два останні із яких (А. Кондратенка й А. Львіна) виконано вже в наші дні — 1998-го і 2013 року. Крім того, перевидано в 2008 році переклад В. Потапової, що вперше з’явився в 1961 році. Чеською мовою переклад здійснили Марія Марчанова, Зденка Ганузова і Ян Турчек-Ізерський у 1955 році; білоруською — Аркадзь Кулешов у 1969-му; болгарською — Кирило Кадійський у 1987-му; румунською — Аурел та Іоан Ковачі у 2001-му; німецькою — (у Відні) Остап Грицай у 1915-му та Ірена Качанюк-Спіч і Леонід Рудницький (у Мюнхені) в 2003-му; англійською — (в Торонто) Богдан Мельник у 2004-му; польською — (у Варшаві) Єржи Пleshнарвич у 1976-му і (у Любліні) Петро Куприш у 2013-му; у 2005-му у Львові перевидали окремі частини поеми польською Єржи Єджеєвич, Флоріан Неуважний і Єржи Загорський; грузинською — Аміран Асанідзе у 2011-му (раніше друкувався також журнальний варіант цього перекладу); мовою есперанто — Геннадій Турков (залишається в рукописі); японською готує переклад Хіно Такао; існує також своєрідний переспів білоруською мовою анонімного автора ще з початку XIX століття. Статистика, як відомо, суха і ніби мало про що говорить, але коли вона така чисельна, то змушує думати не лише про кількість, а й про якість. Такої кількості перекладів іноземними мовами не сподобилась жодна інша травестія Вергілієвої “Енеїди”. У чому тут секрет?

Наші попередники-літературознавці над цим уже думали не одну нічку та годиноньку. В радянські часи були міркування з цього приводу О. Білецького, П. Волинського, П. Хропка й ін., але вони (в умовах заблокованості відомостей про розстріляне відродження) нічого не говорили про Миколу Зерова. А він, як мені здається, дав найбільш прийнятну характеристику цікавої для нас проблеми. На його думку, І. Котляревський мав перед собою російську (М. Осипова) та деякі інші травестії часів європейського ренесансу, але він (М. Зеров) знаходить в українського автора те найголовніше, завдяки чому вона суттєво відрізняється від них. Твердження Олександри Єфіменко, що “Енеїда” Котляревського так відноситься к “Енеїде” Осипова, як живої цвіток к жалкому тряпичному izdeliu”, М. Зеров відтужно поміркує і наголошує: “Осипов більше версифікатор; він дає легкий вірш, але не може конденсувати своїх образів, тоді як Котляревський дає яскраві образи і, підсилюючи епітетами, робить їх більш рельєфними та пластичними. У випадках Котляревського більше іронії, що під-

Автору української «Енеїди» — 250

силює враження й дає розмаїтіший вислів. В Осипова надто мало національного колориту” (<https://www.ukrlib.com.ua/krstat/printout...>). Є підстави стверджувати, що саме образна поетичність і національний колорит поеми І. Котляревського найбільшою мірою сприяли і сприяють тому, що інтерес до неї іноземних авторів-перекладачів тому й виникав та виникає буквально донині. Навіть у російських авторів. Якби їх влаштувала версія травестії М. Осипова, то вони б навряд чи звертались до поеми І. Котляревського знову й знову. На мою думку, найбільш професійний переклад її здійснила В. Потапова в 1961-му році, а в 2008 її перевидано в Петербурзі та вміщено в цьому виданні український варіант твору і 104 ілюстрації художника Дмитра Бісті. Вони (ілюстрації) не можуть, звичайно, змагатися з ілюстраціями Анатолія Базилевича, які готувалися в тих же 60-х роках XX століття в Україні, але для російськомовного читача в них містилося дуже багато національної інформації про український шедевр.

Академік О. Білецький встиг у 1961 році написати передмову до російського перекладу “Енеїди” В. Потапової і сказати, що він (переклад) “наиболее эквивалентный вариант украинского текста” (т. 2, с. 126). Національний колорит перекладу поеми вечний, проте, аналізував скупі, а в М. Зерова це був найпереконливіший аргумент на користь тексту І. Котляревського. Він писав: “В Осипова надто мало національного колориту: так, його спроба надати Дідоні та її двору колорит російсько-поміщицької старосвітчини — слабенька. Котляревський, обставивши цю сцену аксесурами характеру національно-побутового, зробив її живим документом певної доби” (див.: <https://www.ukrlib.com.ua/krstat/printout...>). Згадаю до прикладу один із фрагментів поеми і те, як його переклала В. Потапова:

*Так вічної пам’яті бувало
У нас в Гетьманщині колись,
Так просто військо шикovalo,
Не знавши: стій, не шевелись...*

У В. Потапової ці рядки звучать так:
*У нас в Гетманщине, бывало,
Свои обычаи велись.
Равняясь, войско застывало
Без всяких “стой, не шевелись!”
Казакский полк любой заправский —
Лубенский, Гадяцкий, Полтавский —
Все в шапках, словно мак, цветут.
Нагрянут с копьями стальными,
Ударят сотнями лихими —
И подчистую всё метут.*

У М. Осипова така сцена відсутня зовсім, зате дуже детально (аж до нудоти) описано в нього стосунки Енея з Діданою. Хоча тут йому цілком бракувало того поетичного лаконізму, який характерний для художньої мови І. Котляревського:

*Еней з Діданою возилсь,
Як з оселедцем сірий кіт...*

У В. Потапової ці два рядки звучать так:
*Эней с Дидоною бесились,
Возилсь, словно с салом кот...
Тут, як бачимо, поетеса-перекладачка*

використала слова, яких немає в І. Котляревського: образ “возилсь” вона підсилила ще експресивнішим “бесились”, а “оселедця” замінила “салом”. Від цього поетична картина не втратила свого колориту, а в національному розумінні стала не менш яскравою. Бо ж образи “кота” й “сала” в українській традиції існують нерозривно ще з часів фольклору: академічний словник української мови подає кілька фразеологічних прикладів саме такого змісту з творів багатьох українських письменників: Г. Квітки-Основ’яненка, Лесі Українки, Гната Хоткевича та ін. (див: <http://sum.in.ua/s/salo>).

Інколи В. Потапова вдавалась ніби до калькування українських слів, часом додала в перекладі якісь свої, але вмонтувала все це у такі словесні звороти, що все в неї виходило аж дуже по-російськи і водночас — не втрачало українськості. Скажімо, в переліку збройного начиння, яким у боях користувалися троянці:

*А про военный обиход
Пришлось готовить впрок снаряды, —
Так много, просто дрожь берёт!
Из глины ядер налепили,
Для пуль галушок насыпили,
Солили сливы — на картечь.
В щиты корыта превращали,
Из бочек днища вышибали,
Прилаживали их у плеч.*

То дарма, що зникли в перекладачки всілякі квачі та макогони, колеса і церковні мари, зате з’явилися днища бочок та корита-ночви, які в поетичному лексиконі українських авторів зовсім не чужі. Згаданий академічний Словник української мови знаходить його в Квітки-Основ’яненка, М. Стельмаха чи в Олесь Досвітнього: “З повітки сивий дідок викотив величезне барило, намагаючись перекинути догори днищем (Олесь Досвітній, Вибр., 1959, 422). В. Потапова, отже, добре, як зауважив академік О. Білецький, освоїла лексику поеми й української мови, орієнтуєчись, між іншим, і на лексику повістей М. Гоголя, в якій дуже вдало поєднувався, зокрема, “комічний” елемент і російського, і українського лексикону (т. 2., с. 126). Ще один приклад для підтвердження цієї думки наведу у зв’язку з зображенням у поемі картин пекла. У І. Котляревського це не просто пекло, а саме українське пекло, навіть у варіанті, коли в те пекло потрапляв наш брат — літератор. Пригадаймо:

*Гай, гай!.. та нігде правди діти,
Брехня ж наробить лиха більш:
Сиділи там скучні піти,
Писарчуки поганих віри,
Великі терпіли муки:
Їм звязані були і руки,
Мов у Татар терпіли плін.
От-так і наш брат попадеться,
Що пише, не остережеться...
Який же втерпить його хрін?*

Здавалося б, ну як перекласти російською оцею суто український вигук: “Гай, гай!”, суто українську ідіому “нігде правди діти”, чи суто Котляревський винахід “скучні піти”? В. Потапова знайшла для цього суто російські і по-справжньому поетичні відповідники:

*Эхма! Лукавить нет охоты,
Солгав, лишь попадёшь впросак.
Томились в пекле рифмоплёты,
Немало было там писак.
Великую терпели муку
За то, что нагоняли скуку...*

Тут найбільш доречними були її суто російські відповідники “Эхма!” для “Гай, гай!”, “рифмоплёты”, “писак” для “скучних піти” і “писарчуків поганих віри” тощо.

Не одну оскомину вже набили імперські інсинуації, що українська і російська мова споріднені, а носії їх — це єдиний народ. Ніякої спорідненості і ніякий не єдиний. Поетична мова це підтверджує якщо не на всі сто, то близько до цього. Так званого пересічного росіянина хоч до розстрілу став, але він ніяк не зможе второпати, що воно ото таке написано в Котляревського:

*Борців як три не поденькуси,
На моторошні засердчить;
І зараз тязлом закичкуси,
І в буркоті закеньдююшть.
Коли ж що напхом з’язикаєш
І в тереб добре зживотаси,
То на веселі занутришь;
Об лихо вдаром заземлюєш,
І ввесь забуд свій золодуєш,
І біг до горя зачортить.*

Віра Потапова, мабуть, не одним потом зросилася, аби знайти всьому цьому хоч приблизний російський адекват. І, як мені здається, знайшла, скориставшись, щоправда, лиш мотивом та грою в каламбур, але ніяк не словесними відповідниками. Довелося при цьому відмовитися і від “борщи”, і від “тягла”, і від “горя”, замінивши їх “обедком”, “тоскою” чи “досадою”. Хоча звучить і приблизно, але для трохи підготовленого віршолоба з Росії це буде зрозумілим. Добре, що хоч “борщ” не постав як “первое”, а “тягло” — як “скот”, який несе на ший улюблене в росіян “іго”. Заграбастане, щоправда, з тюркських джерел.

Своєрідною була адаптація Вергілієвого сюжету до білоруської літературної практики. Над проблемою їхньої поеми “Енеїда навиварат” у різний час міркували Р. Палдязькі, Ю. Карський, М. Марковський, А. Мальдзіс, Г. Кісяльов, М. Хаустовіч та інші білоруські дослідники. Найбільше суперечок викликає особа автора і час написання твору, міра впливу на білоруського автора українського тексту І. Котляревського. В 20-х роках XX ст. український дослідник М. Марковський спробував довести, що не лише “Енеїда” І. Котляревського впливала на появу білоруської “Енеїди навиварат”, але і навпаки — начебто міг існувати і зворотний вплив. Такий висновок ґрунтується на спостереженні над текстом першого видання українського твору (1798), де є рядок “Як хочеш, так себе смякай”, де слово “смякай” — не українське, а білоруське. Можливо, І. Котляревський уже був знайомий з білоруським твором, коли взявся за перо? [Див.: Киселев 1988, 142—143]. Версія ця видається майже фантастичною, адже українська поема була добре відомою і популярною на білоруських землях з кінця XVIII ст., побутувала в рукописах і в усній формі. Тоді як перші згадки про білоруську “Енеїду” припадають аж на 1837 р. Саме тоді студент-першокурсник Московського університету І. Мисловський передав О. Бодянському фрагмент поеми (104 рядки) із заголовком “Отривокъ изъ 1-ой песни Енеиды, вывороченной на изнанку на белорусской языкъ, по образцу малороссійской Котляревскаго, г-мъ Мысловскимъ (въ губ. Витебске)”. Текст самої поеми написано латинкою. Саме цей текст, але вже кирилицею, і скопіював для П. Шафарика О. Бодянський. Це призвело до низки неточностей і перекручень у тексті.

Далі буде.

Михайло ФІЦА: «Щастя неможливе без любові!»

2019 рік став багатим на події для заслуженого артиста України Михайла Фіца. Нещодавно відбулася прем'єра моновистави “Ревізор” за його участі, у серпні виповнюється 10 років відтоді, як пан Михайло заснував монотеатр “МІФ”. А ще у митця нещодавно народилася донька. Про нову виставу та історію “МІФу” наша з ним розмова.

— Чому Ви вирішили обрати такий непростий вид театрального мистецтва як моновистави?

— Я ніколи не плив за течією, як багато хто з моїх колег-акторів, а завжди проти неї. За роки роботи змінив багато театрів, грав і хороші ролі. Але часто не влаштовувало те, що пропонували. Не можу, як інші актори, грати все те, що дають, і бути від цього задоволеним. Я в монотеатрі маю можливість робити те, що хочу. Тому вирішив створити такий театр. Тут отримую справжню насолоду від того, чим займаюся. Ніхто не може зіпсувати моєї роботи, крім мене самого.

Якщо задіяний у звичайній виставі актор має можливість вийти у гримерку і набратися сил, то тут на відпочинок немає жодної секунди. Весь час потрібно тримати зал, бути максимально сконцентрованим. Я не маю права на помилку. Це складно, а люди звичайно бояться складнощів.

— Якими були перші кроки монотеатру “МІФ”?

— Ще в 90-ті роки грав у Львові у моновиставі “Записки божевільного” за Гоголем. За основу тоді взяв чудовий переклад Максима Рильського. А коли доля закинула до Сімферополя, то режисер Борис Мартинов запропонував поновити цю виставу вже мовою оригіналу на сцені місцевого театру ім. Горького. Ми тоді провели лише дві репетиції. Цей варіант я граю й зараз. 2009 року зареєстрував монотеатр “МІФ”. Спочатку грав лише у Києві. Згодом почав гастролювати. За десять років по п'ять-шість разів об'їздив 55 міст країни.

У столичному Будинку актора ходив на моновистави у виконанні Петра Миронова. Побачив, що він має великий досвід у цьому виді мистецтва. А мені потрібна була людина, яка б збоку дивилася на мою роботу і спрямовувала. Ми заприятелювали. А вже в лютому 2011-го року поставили виставу “Освідчення” за Антоном Чеховим. Працювати з Петром було дуже легко і комфортно. Ця вистава була зовсім несхожою на попередню.

Наступною стала вистава “Кроткая” за Федором Достоєвським. Режисер — народний артист України Юрій Одинокій. Ми розуміли один одного без слів. Під час репетицій майже не розмовляли, а говорили вже після того, як вони закінчувалися. До того ж переважно на зовсім інших темах.

— Прийшов час, коли Ви, крім російської, вирішили звернутися і до української літератури.

— Прагну працювати з класи-

кою. Вона вічна. Але вся проблема завжди полягає в матеріалі. Насправді обрати матеріал значно складніше, ніж потім втілити його в життя. Особливо складно знайти якісний матеріал українською мовою. Саме таким матеріалом виявилася п'єса Ярослава Стельмаха “Синій автомобіль”, яку мені запропонував Юрій Одинокій. Цей твір може бути автобіографічним для будь-якої людини. Адже кожен у своєму житті хоча б раз відчував подібне: здавалося б, на перший погляд дрібний епізод, коли герою в дитинстві подарували синій автомобіль...

У чому щастя людини? Я звертаюся до глядачів у кінці вистави. Хочу, щоб у житті кожної людини хоча б раз був такий “синій автомобіль”. Я ріс у сім'ї, де було шестеро дітей. Разом з батьками і маминою сестрою-інвалідом нас було дев'ять чоловік. Всі ми мешкали в одній кімнаті, а друга була за ляхом, де зберігалися продукти. Але я відчував такий затишок, таке душевне тепло! Тому, що була любов. А інколи людина може мати навколо себе будь-які зручності, навіть жити в палаці, однак їй буде незатишно і недобре. Найголовніше у житті душевне і духовне, те, чого не можна нічим виміряти. Є речі, які не можна придбати. Вони або є, або їх немає.

В Ярослава Стельмаха була така любов у дитинстві. Мати піклувалася про своїх дітей, а потім вона зникла. І він виніс це на розсуд глядача. Можливо, цього й не треба було робити. Але це особисте бачення письменника. До речі, він загинув на Бориспільській трасі в автомобілі, який загорівся. Можливо, цей автомобіль був синього кольору...

Щастя в любові. Можна подарувати людині не мільйон доларів, а якусь невеличку листівочку або іншу дрібничку і вона буде щасливою, зберігатиме її все своє життя.

Ярослав Стельмах писав про муки творчості, про своє особисте життя. А починається все і закінчується сім'єю. Якщо людина цінуватиме свою родину, то й цінуватиме все довкола.

— Напевно, не випадково після Ярослава Стельмаха Ви звернулися до творчості Тараса Шевченка?

— 2014-го відзначали 200 років від дня народження Кобзаря. Такі дати бувають лише раз на сто років. Хотілося щось зробити до ювілею. Я й раніше виконував окремі твори Шевченка, але вони не були оформлені у виставу.

Колись я працював у Львівському національному українському театрі ім. Марії Занько-

вещької. Народний артист України Богдан Козак тоді грав виставу “Послання” за поезією Тараса Григоровича. Я попросив дозволу перенести цю виставу у свій театр. Він сказав: “Будь ласка, я з задоволенням тобі її даю”. Богдан Миколайович дав мені деякі настанови в телефонному режимі. А виставу я підготував у принципі сам. Дещо змінив по-своєму, як відчуваю. Додав кілька нових віршів.

Шевченка називають пророком. Не зовсім погоджуюсь з цим твердженням. Він писав про те, що було тоді, але за двісті років нічого не змінилося. Напевне, тому його слова виявилися пророчими. Він не писав, що так і далі буде. Навпаки — прагнув змін. Але ці зміни, на жаль, не відбулися. Я граю цю виставу в багатьох містах. Люди підходять до мене, вони у захваті. Кажу їм, що зміни залежать від кожного з нас. А якщо ми будемо пасивні й далі, якщо будемо погоджуватися з тим, що відбувається, то змін і далі не буде.

— Свою наступну виставу — “Крейцерову сонату” за Львом Толстим — Ви теж спочатку хотіли грати українською мовою?

— Так. Навіть замовляв пе-

реклад, потім сам його правив. Але це не звучало, це був не Толстой. Зрозумів, що він може звучати лише в оригіналі, так як написано. Грав цю виставу у Львові, Тернополі, Ужгороді, Мукачеві. Всюди аплодували стоячи і кричала “Браво!” Я кажу про речі вічні, людські. А вони зрозумілі будь-якій людині. У Тернополі підійшов одинадцятикласник і сказав: “Ви нам немов скальпелем душу розрізали”. Такі слова — висока оцінка творчості.

Одного разу в Ніжині до мене підійшли учні художньої школи і сказали, що рік тому ходили на “Крейцерову сонату”, але досі перебувають під враженням від побаченого.

Спочатку хотів робити цю виставу з Юрієм Одиноким. Він сказав, що “Крейцерову сонату” не зрозуміють. Бо на виставі переважно ходить жіноча аудиторія, а жінка не сприйме таку річ, як вбивство дружини. Я ж кажу, головне не те, що ти робиш, а які зробиш висновки. Намагаюся, аби мій герой усвідомив, що цього робити не можна. А усвідом-

лення — як покаяння. Коли розбійник, який зробив за життя багато поганих речей, покається на хресті, він врятувався лише одним словом. Христос сказав йому: “Сьогодні ти будеш зі мною у Царстві Небесному”. Тому що головне, аби людина усвідомила.

Це була наша друга спільна робота з Петром Мироновим.

— Але “Ревізор” Миколи Гоголя Ви все ж вирішили ставити у перекладі українською мовою.

— “Ревізор” дуже добре звучить українською. Так само добре звучали і україномовні “Записки божевільного”. І глядач прекрасно сприймає ці переклади. Можливо тому, що Микола Васильович має українське коріння.

Як і Шевченко, Гоголь писав про те, що відбувається зараз. Він сміється над чиновниками, глузує з тих, хто має владу. Він показує, які вони недалеко, навіть огидні люди. Вони постійно у страху, бо винні. А нікого й нічого не боїться лише та людина, яка не має вини. Їй немає кого боятися і що втрачати, бо її виправдує сам Господь Бог.

Нічого не змінилося. Просто люди одягли інші костюми, мають машини, квартири. А всередині такі ж, як і були. Людей зав-

для кожного актора це стрес. Треба грати не лише в темряві, а ще й без музики. Завжди себе ставлю на місце глядача, який хоче, насамперед, бачити. До того ж бачити все повністю, в об'ємі, з музикою і світлом. І як би не старався актор, втрачається прекрасне таїнство. Повноцінна вистава не може складатися лише з якогось одного чинника, це спільна робота актора і глядача. Хотіли перенести виставу на інший час. Але люди захотіли, аби прем'єра відбулася саме того вечора попри непрості умови.

“Ревізора” вже встиг показати у Павлограді, Дніпрі і Кривому Розі. Після кожного показу ретельно аналізую виставу. Щось змінювати кардинально не збираюся. Можливо, будуть дещо змінені характери, деякі інші деталі.

— Напевно, вже розмірковуєте над тим, яка вистава буде наступною?

— Хочу зіграти “Дон Кіхота”. Намагатимусь наголосити на двох таких поняттях як любов і влада. До того ж, влада і любов — безкорисливі. Згадайте, як Санта Панса керував містом, але зрозумів, що це не його, тому сказав: “Я йду, подивіться, у мене нічого немає”. А зараз людей неможливо відтягнути від влади. Не можуть, не вміють, але все одно рвуться до неї. Я ж хочу показати — не можете, або робите погано цю справу, то відійдіть, звільніть місце іншим.

А в любові треба бути ширим і справжнім. Не лукавити, а любити так, як любив Дон Кіхот.

Також про роботу над “Ревізором” ми попросили розповісти режисера Петра Миронова.

— Знаючий з Михайлом Фіца більше десяти років, він бачив мене в багатьох моновиставах, зокрема, бачив мого Хлестакова, — згадає Петро Григорович. — Через деякий час він мені запропонував працювати разом. Вистави за творами Чехова і Толстого йдуть з великим успіхом.

Новим нашим проектом став “Ревізор”. Ми вирішили, що це буде позиція Городничого, який розповідає про всі події і вчинки жителів цього міста. Це провінційний анекдот від людини, яка все це пережила. Ще Шекспір говорив, що актори ставлять перед людьми дзеркало, аби вони бачили, що в них усередині. Гоголь теж сповідував цю ідею. І ми вирішили, що наша вистава також буде дзеркалом.

Задоволений роботою. Інакше й бути не може, тому що глядач заслуговує на ширшу розмову. А бути ширим — це повністю себе віддавати. Люди в регіонах сприймають ці вистави особливо тепло, бо не звикли до такої широти, такої відвертості. Я режисер, а сам плакав на прем'єрі “Крейцерової сонати”.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

LvivMozArt — музична Мекка серпневого Львова

Наталія ГУМНИЦЬКА,
Львів

Третій Міжнародний фестиваль класичної музики LvivMozArt, як і попередні два, містить багато несподіваних мистецьких сюрпризів. Творчій феєричній фантазії його ініціаторки та арт-директорки Оксани Линів і її пасіонарної компанії немає меж. LvivMozArt — 2019 проходить під гаслом “Музика — Література”. Вибір цієї теми не випадковий — цього року минає 125 років від дня народження та 80 років з дня смерті визначного австрійського письменника Йозефа Рота, який народився і виріс у містечку Броди за 100 км від Львова в єврейській родині. Саме у Бродях, біля руїн синагоги, яку юний Йозеф відвідував з батьками, 4 серпня відбудеться грандіозний концерт пам’яті Йозефа Рота. Під орудою Оксани Линів, яка входить у трійку найкращих диригенток Європи, прозвучать твори сучасної композиторки Богдани Фроляк, відбудеться прем’єра твору Абраама Броди — американського скрипала литовського походження — у його авторському виконанні. Кульмінація концерту — виконання Третьої симфонії “Кадіш” американського композитора і диригента Леонарда Бернштейна, батьки якого емігрували з українського міста Рівне. Тему творчості Йозефа Рота буде висвітлено на науковому симпозиумі у рамках Літературно-музичного салону “Літературні імпресії в музиці: Моцарт і майбутнє” за участі провідних науковців з України і зарубіжних країн. Головна інтрига симпозиуму — презентація українського перекладу книжки Йозефа Рота “Міста і люди”.

Центральною подією фестивалю буде унікальна презентація проекту “Моцарт. Зв’язок поколінь”, ініційованого Між-

народною фундацією Моцартеум у Зальцбурзі до 300-ліття з дня народження Леопольда Моцарта — засновника музичної династії Моцартів (батька Вольфганга Амадея і дідуся Франца Ксавера), блискучого музиканта і педагога, автора актуального до сьогодні посібника “Фундаментальна школа скрипкової гри”. На концерті-презентації вперше прозвучать скрипкові твори представників трьох поколінь Моцартів у віртуозному виконанні українських музикантів. Родзинкою цієї надзвичайної події буде лек-

ція директора відділу досліджень Міжнародної фундації Моцартеум доктора Ульріха Ляйсінгера, який, зокрема, представить глядачам оригінальні листи Леопольда Моцарта, ноти творів Моцартів, видання книги “Фундаментальна школа скрипкової гри”. Варто нагадати, що саме за сприяння цієї фундації у минулорічному фестивалі у Львові звучала скрипка геніального Вольфганга Амадея Моцарта, яка вкрай рідко покидає стіни музею у Зальцбурзі. На закритті фестивалю буде виконано кантату

Франца Ксавера Моцарта “Перший весняний день”.

Атракційною подією цьогогорічного фестивалю буде прем’єрний виступ відомої французької мисткині та циркової артистки Меліси фон Веллі з авторською моновиставою “Дзеркало”, епіграфом до якої стали цитати із ліричного роману Йозефа Рота “Сліпе дзеркало” про долю молодої дівчини у міжвоєнні часи, написаного письменником у 1925 році. Заворожуючий повітряний акробатичний танець “звучатиме”

під супровід авторських імпрізацій знаного французького композитора Стефана Оліва. У трамвайному депо відбудеться ще декілька експериментальних перформансів, зокрема: українська опера-реквієм “IYOV” (назва за однойменним романом Йозефа Рота) композиторів Романа Григорів та Ільї Разумейка та режисера Влада Троїцького, що увійшла в 10 кращих сучасних опер світу, презентація альбому “Crossing” Абраама Броди, речиталь Л. Мельника. Українська музика звучатиме на концерті “Galician Style” під орудою Оксани Линів, а хоріві твори Бориса Лятошинського виконає Київський камерний хор “Софія” у Домініканському соборі.

На закритті фестивалю прозвучить Дев’ята Симфонія геніального Людвіга ван Бетовена у виконанні Молодіжного симфонічного оркестру України, який Оксана Линів заснувала три роки тому. Відомо, що у четвертій знаменитій частині твору композитор вперше у рамках симфонічного циклу використав текст “Оди до Радості” Ф. Шіллера. Твори німецьких композиторів Й. Брамса та Р. Штрауса презентуватимуть музиканти Баварського молодіжного оркестру.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора

Євген БУКЕТ

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Микола ТИМОШИК,

Георгій ФІЛІПЧУК,

Микола ЦИМБАЛЮК,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,

м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

